

**Program postuniversitar de conversie profesională
pentru cadrele didactice din mediul rural**

*Specializarea ISTORIE
Forma de învățământ ID - semestrul IV*

**PREDAREA ISTORIEI
ȘI EDUCAȚIA CIVICĂ**

**Mihai
STAMATESCU**

**Carol
CĂPIȚĂ**

**Laura
CĂPIȚĂ**

Ministerul Educației și Cercetării
Proiectul pentru Învățământul Rural

ISTORIE

Predarea istoriei și educația civică

Mihai STAMATESCU

Carol CĂPIȚĂ

Laura CĂPIȚĂ

2007

© 2007

**Ministerul Educației și Cercetării
Proiectul pentru Învățământul Rural**

**Nici o parte a acestei lucrări
nu poate fi reprodusă fără
acordul scris al Ministerului Educației și Cercetării**

ISBN 978-973-0-04795-0

CUPRINS

I.INTRODUCERE	ii-v
Bibliografie.....	v
1. ISTORIE ȘI EDUCAȚIE CIVICĂ – CADRUL CONCEPTUAL	
1.1. Competențele unității de învățare	1
1.2. Introducere	1
1.3. Istoria și Educația/Cultura Civică în curriculum-ul național din România	3
1.4. Concepte fundamentale.....	12
1.5. Răspunsuri la testele de autoevaluare.....	21
1.6. Lucrare de verificare 1	22
1.7. Resurse suplimentare.....	22
1.8. Anexa 1.1.	22
2. ISTORIE ȘI EDUCAȚIE CIVICĂ – PERSPECTIVĂ ATITUDINALĂ	
2.1. Competențele unității de învățare	23
2.2. Deprinderi și atitudini promovate în documentele europene.....	23
2.3. Relaționare și solidaritate	28
2.4. Toleranță, echilibru și respect pentru viața privată	34
2.5. Răspunsuri la testele de autoevaluare.....	40
2.6. Lucrare de verificare 2	40
2.7. Resurse suplimentare.....	40
2.8. Anexa 2.1.	41
3. ISTORIE ȘI EDUCAȚIE CIVICĂ – TEME CONTEMPORANE	
3.1. Competențele unității de învățare 3	42
3.2. Cultura politică	42
3.3. Socializarea politică: competență și valori democratice.....	43
3.4. Conștientizarea politicului, angajament și partizanat politic.....	46
3.5. Rolul politic și economic al Uniunii Europene	51
3.6. Emigrație și imigrație	56
3.7. Evenimente, tendințe și agenți ai schimbării în lumea contemporană	61
3.8. Răspunsul la testul de autoevaluare	66
3.9. Lucrare de verificare 3	66
3.10. Resurse suplimentare.....	67

INTRODUCERE

Acest modul de curs opțional¹ acoperă o dimensiune relativ nouă a didacticii istoriei și derivă, măcar în parte, din evoluțiile recente înregistrate la nivelul reformelor curriculare din România. Istoria se află din punct de vedere curricular în aceeași zonă de educație cu educația și cultura civică și cu alte științe sociale. De aici și nevoia ca profesorul de istorie să poată analiza teme de educație civică.

Unitățile de învățare din acest modul sunt astfel concepute încât acestea să acopere principalele direcții de abordare a educației pentru o cetățenie democratică prin predarea istoriei. Din această perspectivă, autorii au avut în vedere două coordonate: dobândirea de către cursanți a principalelor elemente de conținut (atât la nivel tematic cât și la nivel conceptual), prezentarea de demersuri didactice posibile și care să se fundamenteze în activitatea de predare/învățare a istoriei, dar pornind de la experiența de viață cotidiană a elevilor.

Predarea istoriei și educația civică

Așa cum s-a văzut și în modulele anterioare, istoria are – prin domeniul de cunoaștere pe care îl reprezintă – o strânsă legătură cu zona socială și cu zona acțiunii publice. La urma urmelor, istoria a avut multă vreme ca punct focal evenimentul public, căci evenimentele vizibile au fost (și încă sunt) cele demne de a fi reținute. Fără a intra în detalii, trebuie să reamintim că istoria "discretă" este o preocupare relativ recentă (ultima sută de ani), dar ea a schimbat nu numai domeniul de investigație, ci și felul în care istoria este predată în școală. Preocuparea pentru relația dintre evoluția unei societăți – așa cum este ea prezentă în izvoare – și problemele curente este adesea implicită și numai arareori este clar formulată (să ne aducem aminte atât de Bălcescu cu formula sa « istoria este cea dintâi carte a unei nații », cât și de avertismentul dat de personajul Cațavencu din piesa „*O scrisoare pierdută*” adepților săi că istoria poate să ne distragă atenția).

Dar, indiferent de perspectivele individuale asupra acestei relații, aceasta există și trebuie să o luăm în seamă.

Relația dintre aceste două educații (una clasică în sensul profund al termenului și alta novatoare sub toate aspectele) poate fi privită din mai multe perspective.

O primă perspectivă este cea legată de transferul de fapte. Istoria poate da educației civice zona analogiei și a faptelor concrete. Mai mult, ea poate da o dimensiune cronologică pe care educația civică, disciplină instrumentală și instrumentalizantă, adesea o ignoră. La rândul ei, educația civică contribuie (sau ar trebui să contribuie) la asumarea unei perspective angajate a istoricului. În plus, preocuparea pentru dimensiunea civică întărește dimensiunea conceptuală a unor noi domenii ale cercetării istorice (cum ar fi istoria recentă, istoria cu notă antropologică etc.) și ajută la asumarea unei abordări empactice a

---

¹ Conform programei, participanții la acest ciclu de formare au de optat pentru unul din cele două cursuri opționale de metodică a predării.

istoriei.

Transferul de cunoștințe și mecanisme de investigație, însă, nu reprezintă singurul beneficiu al acestei relații. Adevăratul câștig este reprezentat de transferul de competențe și deprinderi intelectuale dinspre istorie spre educația civică. O analiză fie și sumară ne arată că demersurile intelectuale utilizate la educația civică nu sunt diferite de cele care îi sunt proprii istoriei. Utilizarea surselor scrise și vizuale, analiza critică a documentelor, aplicarea mecanismelor de gândire critică, stabilirea cauzalităților etc. sunt prezente în ambele discipline.

Pandantul îl reprezintă transferul de valori și de atitudini dinspre educația civică. Altfel spus, este vorba de trama morală de interpretare a unor fapte. « Istoria așa cum a fost ea » - atât de importantă pentru Ranke în secolul al XIX-lea – nu mai poate fi susținută astăzi. Revelarea faptului că istoria este manipulată și manipulează la rândul ei a dus la dispariția inocenței ei ca știință. « Beneficiul » pentru istorie este legat de noi tehnici de învățare – axate spre dimensiunea acțională și pro-activă.

Structurarea
modulului

Modulul este structurat pe trei unități de învățare. Fiecare dintre acestea corespunde unei anumite perspective asupra problematicei propuse. În primul rând, dimensiunea istorică – modul în care drepturile civile s-au cristalizat de-a lungul timpului. Apoi, dimensiunea atitudinală și valorică și, în sfârșit, dimensiunea acțională – cea mai legată de experiența cotidiană (intra și extrașcolară) a elevilor.

Sarcinile de lucru

În foarte multe situații vei fi solicitat să găsești răspunsuri la probleme. Ți place să scrii? Dacă da, vei avea multe ocazii de a comunica în scris opiniile tale. Vei avea posibilitatea de a folosi diferite tipuri de scriere:

Tipuri de
răspunsuri

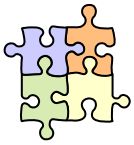
- Formularea de răspunsuri scurte la întrebări punctuale,
- Răspunsuri de dimensiune medie (3-6 fraze) la întrebări care îți solicită analiza de profunzime a unor texte (citate) sau compararea mai multor surse istorice (texte sau imagini),
- Eseuri structurate, deci cu un plan prestabilit – punctele precizate sunt criteriile de evaluare a eseului, dar și „jaloane” ajutătoare,
- Eseuri libere, deci fără un plan prestabilit, care îți permit să formulezi propriile tale ipoteze de lucru și să construiești argumentații în conformitate cu experiența ta practică și cu lecturile tale (recomandate sau independente).

Tipuri de icon-uri

Pe parcursul modulului, autorii au separat sarcinile în câteva categorii, individualizate grafic prin icon-uri specifice și care au rolul de a te familiariza cu activitatea independentă și cu pregătirea pentru întâlnirile tale cu tutorii tăi.

Există teme dedicate studiului individual. Acestea sunt probleme care îți solicită parcurgerea independentă a bibliografiei sau identificarea de surse suplimentare.

Există teme de reflecție (în medie, 2-3 pe unitate de învățare), care sunt destinate să te ajute să-ți dezvolti competențele profesionale fără a fi obligat să raportezi cuiva – în esență, antrenează independența ta ca profesor preocupat de propria dezvoltare profesională.

Apoi, testele de autoevaluare (2-3 pentru fiecare unitate). Răspunsurile la aceste teste sunt menite să te ajute să îți rafinezi tehnicile de lectură și să îți monitorizezi progresul în studiu. Totodată, poți discuta cu colegii și cu tutorii tăi rezultatele și, dacă este cazul, diferențele dintre răspunsurile tale și cele sugerate de către autori.

Atenție, se dau note!

În sfârșit, lucrările de verificare (câte una pentru fiecare unitate de învățare); ele au un impact direct asupra notelor tale și asupra activității directe cu tutorele. Dar, ceea ce este important să reții este faptul că evaluările sunt orientate spre susținerea efortului personal de dezvoltare individuală.

Simbolul alăturat îți indică răspunsurile la testele de autoevaluare din cadrul unităților de învățare. Lucrările de verificare le vei discuta în cadrul întâlnirilor tale cu tutorele.

Criteriile de evaluare

Rolul criteriilor de evaluare

Criteriile de evaluare pe care autorii le-au luat în considerare sunt menite să asigure o evaluare corectă și echilibrată a tuturor cursanților. În același timp, aceste criterii trebuie să ofere tutorelui indicații cu privire la adecvarea propriilor lui metode la nevoile de formare ale cursanților.

Criteriile de evaluare – procentaje, criterii

Aceste criterii sunt, în general, următoarele:

- claritatea exprimării: în ce măsură reușești să redactezi răspunsuri clare, fără ambiguități, în ce măsură optezi pentru o variantă sau alta de răspuns și poți demonstra și prezenta argumentele pe care le-ai avut în vedere;
- argumentația: în ce măsură argumentele tale sunt la obiect – deci fac trimitere la ceea ce ți s-a cerut să rezolvi – și pornesc din surse demonstrabile (textul unității, experiența ta practică², bibliografia etc.), ordonarea argumentelor de la simplu la complex și coerența argumentației³;
- măsura în care epuizezi argumentele disponibile;
- în sfârșit, în ce măsură reușești să integrezi informațiile din bibliografie în răspunsurile din unitățile de învățare.

² În acest caz, este bine să indici și la ce activitate faci referință, cu indicarea temei din programă și a clasei.

³ De exemplu, utilizarea consecventă a unui termen cu același înțeles, opțiunea fermă pentru o abordare deductivă sau inductivă.

În cazul în care în unitatea de învățare nu se specifică alte ponderi, recomandarea este ca ponderile diferitelor criterii în stabilirea notei finale să fie următoarea: 20%, 30%, 20%, 20%. La acestea se adaugă 10% din oficiu.

La acestea se adaugă, acolo unde sunt specificate, criteriile legate de respectarea punctelor indicate în realizarea eseurilor structurate.

O ultimă notă. Ținând cont de faptul că acest modul este unul opțional și aflat în partea finală a stagiului de formare inițială, autorii au considerat că este mai important ca autonomia de reflecție a cursanților să fie mai mare, de unde și numărul foarte mare de teme de reflecție.

Lucrările de verificare – localizare, cerințe și transmitere

Lucrările de verificare se află la paginile 27, 47 și 76.

Lucrările de verificare respectă regulile stabilite cu ocazia activităților legate de primele module de didactică. Le reamintim pe scurt.

Lucrările trebuie trimise prin poșta clasică sau electronică, conform calendarului stabilit de către tutore. Ele nu pot depăși numărul de pagini indicat în cerințele formulate în text. Criteriile sunt precizate pentru fiecare lucrare de verificare.

Ponderea evaluării continue și finale

Evaluarea finală va ține cont de notele obținute de către cursanți pentru fiecare lucrare (media acestor note va reprezenta 80 % din nota finală), la care se adaugă și participarea activă la întâlnirile periodice cu tutorele (10 %). 10 % sunt din oficiu

Bibliografie

Cezar Bîrzea, *Cetățenia europeană*, Politeia SNSPA, București, 2004

Ghid metodologic pentru aplicarea programelor de istorie, MEC CNC, Aramis Print, 2001, p. 28-35

Ghid metodologic pentru aplicarea programelor de educație civică și cultură civică, MEC CNC, Aramis Print, 2001

Programele școlare de istorie și educație civică (vezi forma finală a acestora pe site-ul www.edu.ro sau <http://cnc.ise.ro>)

Compass. Manual de educație pentru drepturile omului pentru tineri, Institutul Intercultural Timișoara, 2003, p. 25-30, 38-62, 281-312

Recomandarea 15/2001 a Consiliului Europei cu privire la predarea istoriei

Recomandarea 12/2002 a Consiliului Europei cu privire la educația pentru cetățenie democratică

Site-uri web:

www.civicaonline.ro

www.cedu.ro

www.coe.int

Unitatea de învățare 1

Istorie și educație civică – cadrul conceptual

Cuprins

1.1. Competențele unității de învățare	1
1.2. Introducere.....	1
1.3. Istoria și Educația/Cultura Civică în curriculum-ul național din România.....	3
1.4. Concepte fundamentale	12
1.5. Răspunsuri la testele de autoevaluare	21
1.6. Lucrare de verificare 1	22
1.7. Resurse suplimentare	22
1.8. Anexa 1.1.....	22

1.1. Competențele Unității de învățare 1

Pe parcursul acestei unități de învățare, urmează să îți dezvolți următoarele competențe:

- Analiza și să utilizarea conceptelor comune celor două discipline;
- Identificarea relațiilor dintre cele două discipline și compararea perspectivelor acestora asupra conceptelor legate de sfera civismului;
- Identificarea posibilităților existente în practica școlară de prezentare a acestor concepte și de facilitare a învățării acestora de către elevi.

1.2. Introducere

Obiectivitatea istoriei poate intra uneori în conflict cu rolurile civice atribuite ei de către societate.

Relația dintre istorie și educație civică este una complexă și care se află în continuă evoluție. Dincolo de expresiile intrate în conștiința colectivă – exemplul lui N. Bălcescu este doar unul din nenumăratele formulări ale ideii că istoria ca domeniu de cunoaștere este aproape consubstanțial cu cetatea¹ – istoria ca disciplină academică și ca materie școlară are de rezolvat o dilemă foarte serioasă: în ce măsură obiectivitatea ei intră în conflict cu posibilele roluri civice atribuite de către societate. Dilema profesorului Moebius (personajul central² al unei piese de Dürrenmatt) nu

¹ Ne referim la expresia foarte cunoscută „istoria este cea dintâi carte a unei nații”. Să nu uităm faptul că Bălcescu este și autorul unei cărți intitulată „Manualul bunului român”.

² Moebius este un fizician care, pentru a ascunde descoperirea unei arme pe care a inventat-o, preferă să fie considerat nebun și închis la azil decât să o facă publică. Cu toate acestea, cei interesați de arma creată de Moebius află despre aceasta datorită faptului că Moebius vorbea în somn.

aparține doar fizicienilor, ci și celor care se ocupă de sfera științelor sociale. Obiectivitatea este un crez important al oricărui istoric, dar aceasta nu este identică cu indiferența.

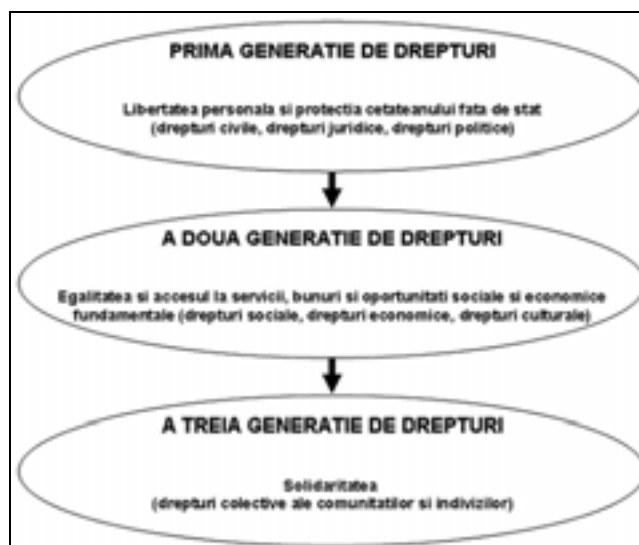
Opțiunea noastră este: «dimensiunea civică a istoriei».

O altă problemă o reprezintă circumscrierea tematicii. În literatura de specialitate se vehiculează două formule care adesea sunt considerate ca fiind sinonime; este vorba de „*dimensiunea civică a istoriei*”, respectiv de „*perspectiva civică asupra istoriei*”. Credem că prima formulare este cea adecvată, căci ea implică o serie de probleme.

În primul rând, preocuparea pentru relația individului cu grupul sau corpul social căruia îi aparține este foarte veche. De altfel, istoria ca și tip de scriere începe cu preocuparea față de relația indivizilor cu corpul civic. În al doilea rând, chiar și o lectură sumară a textelor fundamentale legate de sfera educației civice atestă relația profundă a acestora cu experiența istorică. Este aproape un truism în a spune că preocuparea față de drepturile și obligațiile celor care constituie corpul cetățenesc (ca individualități și ca participanți la viața publică) a fost practic mereu stimulată de evenimente sau procese istorice. De-a lungul timpului, la categoriile inițiale de drepturi s-au adăugat altele, ele constituind astăzi un corpus amplu de reguli ale jocului democratic. Schema de mai jos rezumă evoluția în timp a acestor drepturi.

Pe parcursul acestei prezentări vom aduce în discuție numeroase elemente care justifică relația particulară care există între cele două obiecte de studiu: traseul parcurs după 1989, temele comune, dar și o altă perspectivă: cea a societății al cărei interes pentru ambele domenii este o realitate. Și aceasta pentru că, pe de o parte, istoria predată în școală este considerată un bun public și, pe de altă parte, educația civică este văzută ca o soluție de educație la neimplicarea în viața societății și la încercarea de eludare a regulilor acesteia.

Fig. 1.1. Cele trei generații de drepturi

1.3. Istoria și Educația/Cultura Civică în curriculum-ul național din România

Istoria și educația civică fac parte din aceeași arie curriculară pentru că au același obiect de studiu : OMUL

Faptul că istoria și educația civică fac parte din aceeași arie curriculară se datorează obiectului comun al cunoașterii: omul și societatea, în trecut și în prezent. În timp ce educația civică își asumă scopuri care țin de cunoașterea societății prezente, a principiilor și regulilor care o guvernează, ca și de participarea cetățenilor la buna sa funcționare, precum și la continua schimbare a acesteia, istoria încearcă să ofere instrumente de cunoaștere care să facă posibilă construirea unei imagini da ansamblu a societății, în continua sa transformare.

Ambele obiecte de studiu au fost profund influențate de schimbările din societatea românească a ultimilor două decenii și continuă să fie influențate de procesul de integrare europeană.

Educația civică și-a concentrat demersul asupra laturii acționale, în timp ce istoria a fost un demers reflexiv.

Noul cadru curricular pentru învățământul obligatoriu, mai ales după 1998, a permis ca prin programele școlare să se asigure o abordare interdisciplinară, care să încurajeze transferul de rezultate ale învățării în interiorul ariei curriculare și dincolo de granițele acesteia.

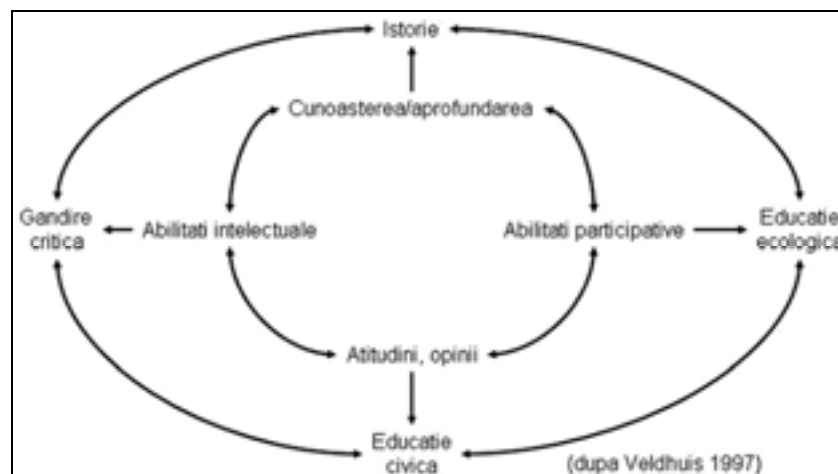
Inițial, fiecare domeniu și-a urmat propria logică; educația civică a încorporat o perspectivă istorică a temelor referitoare la momentele cheie din evoluția democrației, iar istoria a re-descoperit instrumentarul istoricului (critica surselor și construirea discursului istoric). A urmat un moment de armonizare a domeniilor: într-o primă etapă, obiectivele cadru și cele de referință, dar și conținuturile au fost corelate. La nivel conceptual posibilitatea de a trata simultan temele comune a fost favorizată și de enumerarea conceptelor și a termenilor istorici în programele de istorie. La nivelul practicii didactice, în această etapă, elementele de diferențiere au fost demersurile utilizate în învățare: pentru educația civică, focalizate pe dimensiunea acțională, iar pentru istorie, pe cea reflexivă.

Construcția curriculară este concepută din perspectiva ideii de competență.

Ceea ce caracterizează procesul de construcție curriculară în prezent este subsumarea tuturor demersurilor educaționale ideii de competență cu variate modalități de manifestare. Noua generație a programelor școlare³ include dimensiunea civică printre elementele de fundamentare a istoriei-obiect de studiu, iar una dintre consecințele imediate ale acestui accent vizează schimbarea demersurilor didactice ca o condiție a dezvoltării unor competențe civice și de relaționare. O parte a acestei evoluții este rezultatul evoluției în timp a problematicii educației civice.

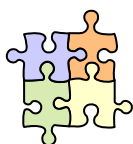
Istoria și dimensiunea civică în gimnaziu.

³ Ne referim la programele pentru clasa a IV-a, respectiv la noile programe de liceu

Relația dintre istorie și diferite segmente ale educației civice

Ca atare, temele din programele de istorie care au un potențial formativ din domeniul educației civice se întind pe tot palierul gimnazial de școlaritate. Dacă la nivelul claselor a V-a și a VI-a putem vorbi de pregătirea din perspectivă istorică a educației civice, la nivelul claselor a VII-a și a VIII-a, relația poate fi mai strânsă. Evident, nu este vorba numai de dimensiunea cognitivă, ci și de cea atitudinală⁴. Ceea ce trebuie să subliniem este faptul că ne preocupă tematica din programă și nu opțiunile autorilor de manuale – conținuturile prezente în manuale constituie baza pentru abordările dimensiunii civice (vezi și sura, distincția dintre perspectivă și dimensiune) la nivelul activității din clasă, fie că este vorba de selectarea temelor de discuție sau a prezentărilor, a criteriilor de selectare a surselor (din manual sau din materiale suplimentare) sau, în sfârșit, a sarcinilor de lucru.

Temă de reflecție

Pornind de la tabelul de mai jos, identificați temele din curriculum-ul de istorie pentru clasele a V-a și a VI-a care pot constitui o bază pentru abordarea din perspectivă civică a istoriei. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

Două exemple de astfel de teme sunt « Secolul lui Pericle » (cu o dimensiune explicită), respectiv « Statul medieval » (cu o dimensiune implicită).

⁴ Vezi și Modulul “Didactica ariei curriculare”, pag. 24, pentru dominantele curriculum-ului actual de educație și cultură civică

Cls.	TEMA	DIMENSIUNE CIVICĂ	
		Explicită	Implicită
VII	Lumea la începutul secolului al XIX-lea	X	
	Revoluția tehnologică și expansiunea societății industriale		X
	Europa între absolutism și liberalism	X	
	Stat și națiune în a doua jumătate a secolului al XIX-lea	X	
	Civilizația la răscruce de secole		X
	Primul război mondial și urmările sale	X	X
	Democrație și totalitarism	X	X
	Al doilea război mondial		
	Lumea postbelică și problemele sale	X	
	Lumea în pragul mileniului III	X	

Dimensiunea civică a istoriei în programele pentru liceu.

În cazul programelor pentru clasele a IX-a și a X-a, una dintre competențele generale este “dezvoltarea comportamentului civic prin exersarea deprinderilor sociale”, iar prezența sa în programe a influențat selecția temelor pentru domeniile “Oamenii, societatea și lumea ideilor” și “Statul și politica”.

Cunoașterea istoriei este esențială în demersul de educație civică.

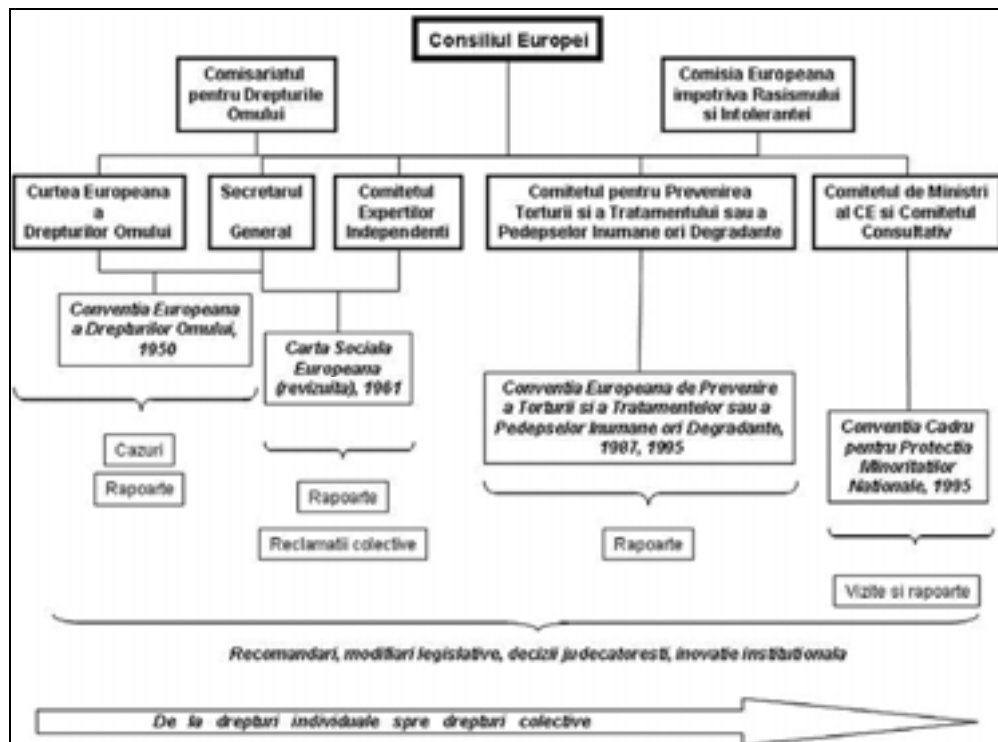
Pe de altă parte, curriculum-ul de educație civică presupune o cunoaștere istorică solidă, astfel încât abordările temelor de educație civică să nu fie marcate de anacronisme sau să se limiteze la palierul cognitiv. Temele care presupun cunoaștere istorică sunt, în opinia noastră, următoarele:

- Omul – ființă socială
- Statele moderne și constituțiile
- Instituții și practici democratice
- Cetățenia și practicile democratice
- Autoritatea
- Libertatea și responsabilitatea
- Proprietatea
- Patriotismul

Considerăm că dimensiunea civică a istoriei reprezintă un tip de reflecție asupra trecutului implicând dimensiunea critică și relaționarea trecut-prezent. Capacitatea de abordare empatică, de „asumare” de roluri este o competență profesională a istoricului, dar înlesnește celui care nu este istoric de meserie să accepte și să valorizeze diferențele de mentalitate la nivel sincron și diacronic.

Documente europene recente au influențat accentele pe programele școlare ale ambelor discipline. De notat este și faptul că ne reîntâlnim cu aceeași construcție în timp a câmpului educației civice. Construcția europeană, care se întinde pe o jumătate de secol, a dus la definirea în timp a sferei drepturilor civice.

Fig. 1.2.
Răspunderile
Consiliului Europei
în sfera drepturilor
civice

Relația dintre istorie și educație civică este circumscrisă, din perspectivă europeană, de două recomandări ale Consiliului Europei. Acestea se adaugă recomandărilor și documentelor emise de Consiliul Europei de-a lungul ultimelor două decenii.

Recomandarea nr. 15 (2001) cu privire la predarea istoriei⁵

Recomandări ale
Consiliului Europei
cu privire la
predarea istoriei.

Studiul fiecărei dimensiuni a istoriei europene, nu doar cea politică, ci și cea economică, socială și culturală, precum și eliminarea prejudecăților și a stereotipurilor, prin punerea în evidență a influențelor reciproce între diferite țări, regiuni și școli de gândire într-o perioadă istorică determinată, reprezintă mesajul acestui document.

Predarea istoriei într-o Europă democratică ar trebui:

- să ocupe un loc central în educația unor cetățeni responsabili și implicați activ în viața politică și în cultivarea respectului pentru diferențele între popoare, fiind bazată pe înțelegerea identității naționale și a principiilor toleranței;
- să fie un factor decisiv în reconcilierea, recunoașterea, înțelegerea și respectul reciproc între popoare;
- să joace un rol vital în promovarea valorilor fundamentale, precum toleranța, înțelegerea reciprocă, drepturile omului și democrația;
- să fie o componentă fundamentală a construcției europene liber consimțite pe baza moștenirii istorice și culturale comune, îmbogățită prin diversitate și care conține chiar și aspecte conflictuale și uneori dramatice;
- să fie o parte a politicii educaționale care joacă un rol important în dezvoltarea tinerei generații, cu trimitere directă la participarea sa activă la construcției Europei, ca și la evoluția pașnică a societății

⁵ Adoptată de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei

umane într-o perspectivă globală, în spiritul înțelegerii și a respectului reciproc;

Deoarece construcția Europei este deopotrivă expresia liber consimțită a locuitorilor săi înșiși și o realitate istorică, ar fi bine ca:

- să se continue prezentarea relațiilor istorice între nivelele locale, regionale, naționale și europene;
- să fie încurajată studierea acelor perioade și evenimente cu o dimensiune evident europeană, în special evenimentele istorice sau culturale și acele tendințe care contribuie la formarea conștiinței europene;
- să utilizeze fiecare mijloc posibil, în special mijloacele de informare modernă, pentru a promova cooperarea și schimbul între școli pe teme privind istoria Europei;
- să dezvolte interesul elevilor cu privire la istoria altor state europene;
- să introducă sau să dezvolte studiul despre însăși construcția europeană.

Recomandarea 12 (2002) privind educația pentru cetățenie democratică⁶

Educația pentru cetățenie democratică (EDC) așa cum este definită în Recomandarea de față acoperă discipline de studiu specifice și variate în ceea ce privește abordările cross-curriculare ale învățării și instituțiile din statele membre, în funcție de tradiția abordărilor din acest domeniu.

Pentru îndeplinirea obiectivelor EDC sunt necesare următoarele:

- să fie încurajate abordările multidisciplinare și acțiunile în care se regăsește deopotrivă educația civică și politică prin predarea istoriei, filosofiei, religiei, limbilor moderne, științelor sociale și a tuturor disciplinelor care cuprind aspecte de ordin etic, politic, social, cultural sau filosofic, fie în termeni de conținut, fie prin opțiunile și consecințele unei educații democratice;
- să se acorde atenție achizițiilor în ceea ce privește atitudinile necesare pentru desfășurarea unei activități normale în cadrul societăților multiculturale, care respectă diferențele și care sunt preocupate de păstrarea mediului, care se deteriorează rapid și suferă schimbări greu de perceput.

Însușirea competențelor de mai jos va contribui la atingerea acestor obiective. Aceste competențe sunt:

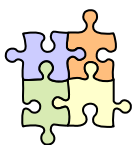
- rezolvarea conflictelor într-o modalitate non-violentă
- producerea de argumente în apărarea unui punct de vedere;
- competența de a asculta, a înțelege și a interpreta argumentele altor oameni;
- a recunoaște și accepta deosebirea;
- a face opțiuni, a lua în considerare alternativele și a le supune analizei de tip etic;
- a împărți responsabilitățile;
- a stabili relații constructive și neagresive;

⁶ Adoptată de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei

- a dezvolta o abordare critică și a stabili modele în ceea ce privește conceptele filosofice, religioase, sociale, politice și culturale, dar în același timp respectând valorile și principiile fundamentale ale Consiliului Europei

Ambele documente evidențiază noi tipuri de învățare care trebuie să stea la baza strategiilor didactice utilizate în școală și în context extrașcolar și influențează noi proiecte în domeniu.

Temă de reflecție

Folosind programele școlare pentru istorie și pentru educație civică alcătuiți câte o listă de 8-10 teme (conținuturi) care pot contribui la dezvoltarea abilităților de mai sus. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsurilor.

Pentru formularea acestui răspuns, recitiți răspunsul pe care l-ați formulat la tema de reflecție de la pagina 4.

Proiecte ale
Consiliului Europei
privind predarea
istoriei.

Istoria secolului XX

Noile proiecte propuse de Consiliul Europei

a. Istoria secolului XX

În anul 1996, Consiliul Europei a lansat proiectul privind “Predarea și învățarea istoriei Europei în secolul al XX-lea”, finalizat cu lucrarea “Cum să înțelegem istoria secolului XX”⁷, precum și cu câteva pachete educaționale pe diferite teme, destinate profesorilor (temele sunt: istoria femeii, mișcările de populație, cinematograful, predarea Holocaustului și naționalismul în secolul XX).

⁷ Autor Robert Stradling. Lucrarea a fost tradusă și în limba română la Editura Sigma (2002). Profesorul R. Stradling menționează “... înnoirea în domeniul didacticii, deși oferă ocazii nesperate și eficiente în cazul studierii istoriei Europei în secolul XX face ca predarea istoriei să devină mult mai complexă, iar poziția în care se află profesorul de istorie să fie supusă multor provocări”.

Materialele produse cuprind:

- principii de bază privind alcătuirea curriculum-ului de istorie cu referire la istoria Europei secolului al XX-lea;
- o varietate de modalități de abordare a unor subiecte și teme de istorie aparținând secolul al XX-lea;
- o ofertă concretă de exemple concrete de analiză a documentelor istorice, a fotografiilor, a materialului audio-vizual, a site-urilor web, de folosire a simulării și jocului de rol la clasă, a istoriei orale, de prezentare a problemelor controversate și sensibile și de integrare la ora de clasă a tuturor posibilităților oferite de activitatea extrașcolară.

Lucrarea identifică și ceea ce adulții cred ca ar trebui să rețină elevii care au studiat istoria în școală, printre care:

- o explicație a forțelor care au marcat acest secol, modul în care ele au revenit periodic, dinamica schimbării, legăturile care se stabilesc între ceea ce se întâmplă într-un loc și în altul.
- o înțelegere a factorilor care au influențat propria lor viață și identitatea
- abilități de gândire critică, necesare pentru a înțelege cum interpretează istoria recentă scriitorii, ziariștii, massmedia
- atitudini și valori pozitive care includ toleranța, respectul pentru diversitate, deschiderea față de alții, credința că judecățile de valoare, concluziile și opiniile trebuie explicate prin raportare la dovezi

Dimensiunea europeană a istoriei – exemplu de abordare integrată a problematicii propuse de Consiliul Europei

b. Dimensiunea europeană în istorie

Proiectul este axat pe un număr de momente cruciale din istoria modernă (1848, 1912-1913, 1919, 1945, 1989); dincolo de oferta de cunoaștere, scopul este transformarea predării istoriei într-un instrument de formare civică prin accentuarea abordărilor multiperspectivale (urmărirea evenimentelor menționate așa cum s-au desfășurat în mai multe regiuni ale Europei, a diversității punctelor de vedere exprimate atunci sau ulterior), a demersurilor de gândire critică (prin accesul direct la surse, din care o parte sunt traduse în limba engleză), a abordărilor legate de educația civică (prin accentuarea aspectelor legate de viața cotidiană, de istoria trăită de oamenii obișnuïți). Produsele « finite » ale acestui proiect sunt un CD cuprinzând o bază de date cu sursele și informațiile legate de acești ani istorici oferite de diferitele echipe naționale care au fost implicate în proiect, un volum de studii academice dedicate anilor luați în discuție și un ghid al profesorului.

Miza acestui proiect, însă, este alta. În primul rând, anii luați în considerare sunt relevanți și din perspectiva raporturilor dintre indivizi ca cetățeni și autoritatea constituită, de modul în care aceste raporturi au evoluat și evoluția contextului problematicii drepturilor omului de-a lungul secolelor XIX-XX. În al doilea rând, datele permit o abordare comparativă a acestor fenomene pe baza a numeroase surse istorice. Ceea ce oferă acest proiect este crearea unui context favorabil în care competențele dezvoltate la nivelul unui domeniu de cunoaștere să fie transferate – prin intermediul a ceea ce poate fi numit „cunoaștere asociativă” – altui domeniu, anume cel al educației pentru cetățenia democratică (vezi și fig. 1.3.).

Fig. 1.3.

Multiperspectivitatea

c. Multiperspectivitatea în predarea istoriei

Acest proces implică înțelegerea faptului că și noi avem o perspectivă care a fost filtrată prin propriul nostru context cultural, reflectă propriul nostru punct de vedere și propria interpretarea a ceea ce s-a întâmplat și de ce, propria noastră perspectivă a ceea ce este relevant sau nu și poate reflecta și propriile prejucții și idei preconcepute. Din acest punct de vedere, multiperspectivitatea este și o predispoziție, “semnificând capacitatea și voința de a privi situația din perspective diferite”⁸. Condiția pentru aceasta este, înainte de toate, voința de a accepta că sunt și alte moduri de a vedea lumea decât propria perspectivă și că acestea pot fi la fel de valide și la fel de parțiale. Apoi, voința de a te plasa în postura altcuiva și a încerca să vezi lumea așa cum o vede celălalt, deci de a avea empatie. Consiliul Europei a realizat un studiu dedicat acestui tip de abordare a predării istoriei, realizat de Robert Stradling și care este disponibil și în limba română.

Proiecte la care Consiliul Europei este partener asociat

d. Proiectul Centrului Educația 2000+

«Predarea istoriei și educația pentru cetățenie democratică» este un proiect inițiat de Centrul Educația 2000+ și desfășurat între anii 2003 – 2006 în colaborare cu EUROCLIO / MATRA.

Autorii proiectului și-au propus să abordeze următoarea **problemă – cheie**: *Identificarea și validarea unor modalități de înnoire a predării – învățării istoriei și a educației pentru cetățenie democratică în România, în vederea consolidării democrației și a sentimentului de apartenență la valorile europene pentru pregătirea tinerilor ca cetățeni activi într-o societate democratică.*

Scopul proiectului a fost acela de a contribui la realizarea unor schimbări majore în domeniul predării istoriei și a educației pentru cetățenie democratică, subliniind importanța valorilor păcii, stabilității și democrației. Proiectul și-a propus să sprijine sistemul educațional pentru a se apropia de recomandările propuse europene în domeniul predării istoriei.

Obiective:

- Să faciliteze înțelegerea noii paradigme curriculare, a importanței și semnificației acestora pentru predarea și învățarea istoriei în România.
- Să promoveze valori ale noului curriculum precum: toleranța,

⁸ K. Peter-Fritsche, *ibid.*

înțelegerea reciprocă, democrația;

- *Să dezvolte materiale didactice direct utilizabile în predarea istoriei oferind posibilitatea introducerii unor noi abordări metodologice;*
- *Să pregătească profesorii implicați în proiect pentru utilizarea noilor materiale și metodologii la clasă și să îi abiliteze ca formatori și persoane resursă la nivel local;*
- *Să elaboreze și să piloteze la nivel local module de formare pentru profesorii de istorie în conformitate cu cerințele Centrului Național de Formare a personalului Didactic din Învățământul Preuniversitar;*
- *Să înființeze și să sprijine Asociația Profesorilor de Istorie din România (APIR – CLIO), facilitând afilierea acesteia la EUROCLIO;*
- *Să pună bazele unor centre locale de formare a profesorilor;*
- *Să consolideze și să extindă rețeaua de școli pilot a Centrului Educația 2000+;*
- *Publicarea rezultatelor proiectului astfel încât acestea să fie accesibile unui public cât mai larg, prin intermediul sistemului educațional, al publicațiilor, al mass-mediei și a internetului.*

Activități:

- ✓ *8 seminarii pentru formarea unui corp de formatori și autori de materiale didactice reprezentând diferite regiuni ale României;*
- ✓ *3 întâlniri anuale ale APIR – CLIO;*
- ✓ *elaborarea unui pachet de resurse educaționale pentru predarea istoriei și a educației pentru cetățenei democratice;*
- ✓ *activități de monitorizare;*
- ✓ *participarea profesorilor de istorie din România la reuniuni științifice naționale și internaționale;*

(Informațiile au fost preluate din documentele oficiale ale Centrului Educația 2000+, cu acordul acestei instituții)

Test de autoevaluare 1

Enumeră cel puțin două elemente care se regăsesc în cele două Recomandări ale Consiliului Europei cu privire la predarea istoriei și educația pentru cetățenie democratică. Folosește spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

Răspunsul poate fi consultat la pagina 21

1.4. Concepte fundamentale (cetate, cetățenie, drepturi ale omului, drepturi ale copilului)

Vom începe discuția despre abordarea educației civice prin predarea istoriei de la două perechi de concepte care sunt, în opinia noastră, cele mai relevante pentru predarea istoriei ca educație civică. Primul binom este format din conceptele de cetate și cetățean. Cel de-al doilea este cel legat de problematica drepturilor omului și a drepturilor copilului.

Perechea de concepte *cetate-cetățean*

Primul binom este foarte important, căci de lămurirea acestuia se leagă înțelegerea celorlalți doi termeni.

În mod tradițional, termenul de cetate în conotațiile sale politice, este o invenție a lumii grecești clasice. Termenul grec, *polis*, definește mai degrabă o realitate politică decât una geografică, iar aceasta în ciuda faptului că cetatea se înțelege pe sine și ca o realitate topografică. Altfel spus, dimensiunea materială a cetății (de la terenul rural, *chora*, la fortificații, temple și locuințe private) este atrasă în ecuație datorită relației corpului politic al cetății cu extensia materială și teritorială a acesteia.

Originile grecești ale *cetății, cetățeanului și democrației.*

Să explicăm puțin aceste afirmații. Elementele structurale ale cetății sunt corpul cetățenilor, cetatea propriu-zisă și teritoriul înconjurător pe care îl controlează. Faptul că relația dintre aceste trei elemente constituie polisul a fost demonstrat, printre alții, de J.-P. Vernant într-o serie de studii dedicate acestei problematici. O dovadă o constituie definirea cetățeanului ca fiind posesor de pământ⁹, continua dezbateri din societatea ateniană cu privire la posesia asupra acestuia¹⁰, precum și repartiția spațială a templelor, care marchează atât centrul (acropolea), cât și marginile teritoriului cetății. Este, de altfel și sensul reformei clisteniene de la sfârșitul secolului al VI-lea î.Hr. Remodelarea relației cetățenilor cu ansamblul cetății și cu teritoriul prin anularea solidarităților locale indică importanța proprietății funciare în modelarea fidelităților civice. Participarea la viața și preocupările comune ale cetății devin mai importante decât interesele locale.

---

⁹ De unde și neîncrederea multora față de artizani. Spre deosebire de acesta din urmă, care își poate lua avutul cu el, căci aceasta este constituită din cunoașterea tehnicilor și a diferitelor secrete transmise din tată în fiu, agricultorul nu poate decât să-și apere pământul, parte a pământului care constituie cetatea. Interesant de notat este faptul că, ceva mai târziu, senatorilor romani li se interzicea să practice comerțul sau să dețină ateliere meșteșugărești.

¹⁰ Să ne reamintim de faptul că procesul de construcție a democrației ateniene a fost declanșat de reformele soloniene, care au avut ca „miez dur” anularea datoriilor agricole și răscumpărarea ateniienilor vânduți ca sclavi din cauza acestor datorii (vezi modulul de istorie antică, autor Prof.Dr. Vlad Gh. Nistor).

Demosul încununat, monument funerar din Atena

Punctul final al acestei evoluții, care trece și prin reformele introduse de Pericle cu puțin timp înainte de declanșarea războiului peloponesiac, poate fi stabilit la momentul în care Aristotel, discutând despre proporțiile cetății ideale afirmă că numărul cetățenilor unei astfel de cetăți trebuie să fie numai atât câți pot auzi un vorbitor în adunare fără ca acestasă folosească mijloace artificiale de întărire a vocii, deci ceva peste 5000 de indivizi. Sensul acestei aserțiuni este acela că toți cetățenii au o voce egală și trebuie să fie auziți în adunare atunci când se dezbate cele ce privesc viața cetății. Această perspectivă arată drumul parcurs de gândirea politică europeană de-a lungul a două secole de istorie greacă, de la definirea corpului civic ca proprietar la cea de partaș la acțiune. Lumii grecești i se datorează și inventarea termenului fundamental de democrație (*demos + kratos*), care simbolizează conducerea sub autoritatea *demos*-ului.

Cetățenia romană

De-a lungul timpului, acestor conotații fundamentale li s-au adăugat elemente care au subliniat relația dintre cetate și corpul cetățesc ca și corp politic unitar. Titulatura oficială a statului roman a fost în perioada republicană (și s-a păstrat pentru o perioadă de timp și în timpul Principatului) SPQR (Senatul și Poporul Roman), iar aceasta în condițiile în care granițele acestuia se aflau în continuă expansiune. Ceea ce este interesant de menționat este faptul că ambele structuri de putere, senatul și corpul cetățesc, au în centrul atenției lor *responsabilități publice*, într-o traducere de sens, treburile publice, cele ce privesc pe toată lumea.

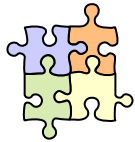
Constituția – text de lege care cuprinde criteriile de funcționare a corpului civic și a instituțiilor statului

Diferitele legi care au contribuit la extinderea corpului civic (după războiul aliaților de la începutul sec. I î.Hr., dar mai ales Constitutio Antoniniana de la începutul sec. III d.Hr.) au modificat doar parțial definiția corpului civic. Să ne aducem aminte că ultimul text menționat împărțea cetățenia în funcție de existența unui domiciliu fix, deci de o relație funcțională cu autoritatea centrală (plata impozitelor, serviciul militar etc.). Ceea ce este interesant de remarcat este faptul că schimbările la nivelul corpului cetățenesc însoțesc nu numai mișcări de reformă (este cazul reformei militare a lui Marius, care acorda cetățenia acelor italici care efectuau serviciul militar), ci și extinderi ale spațiului ocupat de către statul roman. Lumea romană aduce și un nou termen în ecuație, cel de constituție. Gândit inițial ca un termen reprezentând organizarea corpului social (vezi, de exemplu, *Constitutio Antoniniana*, emisă în timpul lui Caracalla), acesta își va extinde în timp sensurile, ajungând – începând cu epoca modernă – să reprezinte un text care să cuprindă criteriile de funcționare a corpului civic și a instituțiilor statului.

Pentru a rezuma discuția, o bună parte din ceea ce reprezintă moștenirea gândirii politice antice este tocmai stabilirea primelor linii directoare ale relației dintre individ și corpul cetățenesc. De la definirea cetățeanului ca sumă a proprietarilor la reconsiderarea acestora ca participanți la decizie, evoluția aceasta pare să indice că cetatea se definește din ce în ce mai mult ca și organism acțional și nu ca o sumă de indivizi cu posesia ca și criteriu fundamental¹¹ al includerii în categoria de cetățeani. În plus, lumea antică își pune amprenta pe o serie de concepte care stau la baza viziunii moderne despre societate.

---

¹¹ Desigur, regulile sunt mai complexe. La Atena din epoca lui Pericle, de exemplu, criteriile au fost cele legate de naștere (ambii părinți să fie atenieni), de condiție (libertatea personală), de sex (să fie bărbat – dar aici este vorba de dreptul de participare la viața publică), de acțiune (să participe la serviciul militar).

Temă de reflecție

1. Pornind de la cunoștințele de istorie antică și textul de mai sus, elaborează o friză cronologică verticală pe care să înregistrezi date ale principalelor reforme politice din lumea greco-romană (în stânga reformele din lumea greacă, în dreapta reformele din lumea romană). Folosiți spațiul alăturat pentru a formula răspunsul.

2. Care credeți că este schimbarea adusă de lumea romană în relația dintre autoritate și cetățean față de mecanismele democratice tipice democrației grecești? Redactați, cu ajutorul cunoștințelor de istorie antică clasică, un scurt eseu (max. 75 de cuvinte) pe această temă.

Pentru a răspunde la această cerință, recitiți capitolele relevante din cursul de istorie antică (unitățile de învățare 3, 4 și 5).

“Corpul civic” și
“corpul spiritual”
conduc în evul
mediu la conceptele
de “națiune” și
“națiune creștină”.

Situația se complică în timpul evului mediu, atunci când ideea de apartenență la un corp civic a fost dublată de apartenența și la un corp spiritual. Exemplele cele mai bune sunt conceptele de „națiune” medievală și de „națiune creștină”, precum și rezultatele războaielor religioase din Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană în timpul lui Carol al V-lea. Dacă în perioada medievală apartenența la „*natio*” (cu sensul de aparținând „*din naștere*”) avea profunde conotații sociale¹², Războiul de 30 de ani va aduce o schimbare profundă, căci adaugă ființei umane valori independente de apartenența la o religie (anulând opoziția practică dintre creștinii membri ai „națiunii lui Hristos”) sau la o categorie socială dotată „din naștere și de la Dumnezeu” cu dreptul exercițiului puterii (ceea ce corespunde cu conceptul de „națiune” medievală).

Pe parcursul epocii medievale, opoziția creștin – păgân reprezenta o opoziție de cele mai multe ori funcțională (cu excepții, desigur, cum ar fi alianța lui Francisc I cu Soliman Magnificul sau, pe un plan mai general, comerțul mediteranean). Cu atât cea dintre creștini și evrei, considerați a fi mai periculoși decât păgânii (mai degrabă evul mediu este responsabil de mitul evreilor ca decizi decât antichitatea târzie). Valul de pogromuri care au însoțit marea pandemie a epocii medievale, ciuma neagră, dovedește acest lucru.

Dar inovația pe care o aduce evul mediu la nivelul relațiilor dintre indivizi și stat este aceea a monarhiei stărilor. Bazată pe viziunea creștină asupra lumii, dar cu un pronunțat element indo-european, structurarea societății în cele trei stări (*laboratores, bellatores, rogatores*)¹³ anulează mai vechea distincție dintre oameni liberi și sclavi. Participarea la viața politică este determinată de această structură, la fel ca și relaționarea cu sfera instituțiilor.

---

¹² Conceptul medieval de națiune nu are multe lucruri în comun cu conceptul modern de națiune. Mai degrabă decât un indicator al apartenenței culturale și lingvistice, <<națiunea>> medievală indică o combinație dintre originea socială, statutul economic și afilierea religioasă; este cazul, mai cunoscut pentru noi, al *Unio Trium Nationum* din Transilvania medievală. Poate traducerea cea mai bună este cea de „stări”.

¹³ Lucrători, luptători, sacerdoți. Este o structură pe care Benveniste și Dumezil au identificat-o chiar la nivelul proto-istoriei. Această structură era prezentă și la nivelul antichității greco-romane, dar era – din perspectiva raportului dintre individ și exercitarea drepturilor politice și sociale, estompată de dihotomia liber – non-liber.

Biserica și sinagoga,
alegorie a binelui și
răului (după un
vitraliu din Franța)

Comportamentul
beligeranților a dus
la descoperirea
nevoi de a defini
identitatea.

După evenimentele din anii 1618-1648¹⁴, Hugo Grotius va redacta o lucrare despre „Dreptul războiului”, în care va argumenta nevoia unor convenții generale cu privire la purtarea războiului. Astfel de convenții cu privire la comportamentul beligeranților pe câmpul de luptă nu erau un lucru nou – dimpotrivă, războiul a fost una din primele activități umane care au fost formalizate. Ceea ce aduce nou Grotius este, dacă putem spune astfel, să contextualizeze câmpul de luptă. Războiul este o acțiune care separă indivizii în două categorii, soldații și civilii. Ambele categorii sunt, însă, afectate de război, primii prin violența asumată în bătălie, ceilalți prin jafurile, accidentele și violența rezultată din „dreptul învingătorului”. Ca urmare, Grotius solicită încarcerarea prizonierilor de război (în locul execuțiilor sumare la sfârșitul luptei) și interzicerea violențelor împotriva populației civile. Aceste idei marchează tocmai căutarea unei identități alta decât cea de, să spunem, creștin (sau musulman) sau de inamic care să fie atribuită adversarului. Undeva, adversarul are ceva în comun cu mine, iar aceasta este calitatea de ființă umană, de unde și obligația respectării unor reguli ale adversității (sau în adversitate)¹⁵.

Războiul determină
apariția
preocupărilor pentru
legiferarea
drepturilor omului.

Geneza modernității europene aduce astfel, un plus de definire pentru cetate. Adversitatea absolută, fie ea definită în termeni culturali (barbari versus civilizați, fie ei greci, romani sau bizantini), religioși (creștinii fiind opuși păgânilor) sau politici (optimații față în față cu popularii, de exemplu), este contestată de apariția diviziunii dintre civili și combatanți, ambele categorii cu drepturi ce trebuie să fie respectate căci derivă din însăși condiția umană.

¹⁴ Dincolo de sursele oficiale și de memorialistica epocii, pentru activitatea la clasă pot fi folosite și surse cu un impact didactic mai mare, cum ar fi seria de gravuri ale lui Callot sau romanul autobiografic al lui Grimmelshausen, „Simplizissimus”.

¹⁵ Secolul al XVIII-lea pare să fi înțeles aceasta. Dincolo de o întreagă literatură teoretică despre sistemul politic, arta și literatura reiau tema umanității ce leagă adversari ce par ireconciliabili, ceea ce pare să ateste o răspândire a acestui ideal și în rândurile unui public mai larg decât cel al iluminiștilor. Pentru a da doar două exemple, să ne gândim la „Cosi fan tutte” de W. A. Mozart și „Nathan cel înțelept” de G. E. Lessing.

¹⁶ Evident, nu ignorăm seria de convenții și tratate internaționale care reglementează purtarea războiului, drepturile prizonierilor și ale populației civile. Ele sunt, însă, mai degrabă documente tehnice decât programatice și nu interesează în discuția de față.

Primele documente care legiferează drepturile omului.

Faptul că primele preocupări de legiferare țin de dimensiunea publică a drepturilor omului nu este lipsit de importanță. Cu excepția unor texte cum este *Leviathan*-ul lui Thomas Hobbes, documentele epocii de geneză a drepturilor omului (sec. XVIII-XIX) au și o dimensiune politică (deci publică și vizând mai degrabă individul ca cetățean) manifestă; ele sunt texte programatice și au ca scop mobilizarea indivizilor pentru o acțiune politică sau alta. Exemplele cele mai pertinente sunt, credem noi, Declarația de Independență a SUA și Constituția americană, precum și Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului elaborată în 1789 de Adunarea Constituantă franceză. Aceste texte sunt cele care structurează baza teoretică pentru Declarația universală a drepturilor omului din 1948¹⁶. Adevărat, acest ultim document este rezultatul evenimentelor din prima jumătate a secolului XX, atunci când a devenit evident faptul că este nevoie de o legiferare suplimentară care să garanteze, indiferent de ideologia și de sistemul politic al unei țări, protecția individului față de posibilele abuzuri ale statului. Este recunoașterea, de fapt, a caracterului universal al ființei umane și al cetățeniei.

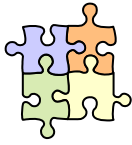
Definiții ale cetățeniei în secolul XX.

La sfârșitul secolului XX, viziunea despre cetățenie a fost rezumată în câteva definiții care, deși nu sunt singurele, ni se par a fi cele mai relevante.

„Cetățenia este un statut conferit tuturor acelor care sunt membri deplin ai unei comunități. Toți cei care posedă statutul de cetățean sunt egali în ceea ce privește drepturile și obligațiile pe care statutul le conferă. Nu există principii universale pentru a determina care sunt acele drepturi și obligații, dar societățile în care cetățenia este o instituție în dezvoltare creează o imagine a cetățeniei ideale spre care poate tinde realizarea... Cetățenia cere un simț direct al calității de membru al comunității, bazat pe loialitatea pentru o civilizație care este comună. Este loialitatea oamenilor liberi, înzestrați cu drepturi și protejați de o lege comună,” (Marshall, 1973).

„Cetățenia este un concept non-economic care implică atât practicarea drepturilor fundamentale sau civile, cât și a drepturilor de calificare (drepturi politice și sociale)” (Dahrendorf, 1994)

„Cetățenia este practicarea unui cod moral – un cod care se preocupă de interesele altora – întemeiat pe auto-dezvoltare și cooperare voluntară, mai curând decât puterea coercitivă represivă a intervenției Statului,” (Hayek, 1967)

Temă de reflecție

Ce alte elemente ați mai avea de adăugat în definirea cetățeniei? Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului. Acesta nu poate depăși 50 de cuvinte.

Test de autoevaluare 2

Pornind de la definițiile de mai sus, alcătuiți propria definiție a cetățeniei care să cuprindă caracteristicile cetățeniei indicate de către acestea și care să nu depășească trei fraze. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului. Definirea presupune stabilirea genului proxim și a diferenței specifice; altfel spus, indicarea trăsăturilor a ceea ce este definit pornind de la trăsăturile a ceea ce se cunoaște (este deja definit).

Răspunsul poate fi consultat la pagina 21

Cetățeanul – individ: elementul central în evaluarea guvernământului.

Discuția de mai sus despre cetate și cetățean reprezintă o introducere, poate prea lungă, la problematica drepturilor omului și ale cetățeanului. Dintru început trebuie spus că această problematică nu a fost izolată. În perioada iluministă, drepturile erau constant asociate cu obligațiile unui membru al corpului civic; cetățenia fiind un privilegiu (căci aceasta presupune participarea într-o formă sau alta la viața publică), aceasta atrăgea cu sine și o serie de obligații. Cu timpul, acest binom s-a estompat, iar problematica drepturilor cetățeanului-ca-individ s-a impus ca fiind elementul central. Motivele sunt de găsit, încă odată, în istorie. Secolele XIX și XX au adus cu sine dovada faptului că cetățeanul este nu numai o parte integrantă a unui corp politic, ci și un individ. Mai mult, evenimentele legate de cele două războaie mondiale precum și consecințele acestora au arătat că individul trebuie să aibă acces la mijloace de apărare nu numai față de inamicii statului în care trăiește, ci chiar față de propriul stat. De altfel, ideea contractului social, centrală pentru ideologia iluministă, se bazează, printre altele (ideea drepturilor naturale etc.), tocmai pe ideea dreptului individului de a se apăra – tocmai în virtutea acestor drepturi – de stat. Aici se află și justificarea revoluțiilor burgheze. Dar rolul cel mai important în cristalizarea viziunii contemporane asupra drepturilor omului a avut-o secolul XX. Marcat de două conflagrații mondiale și de diferite tipuri de totalitarisme (care au reprezentat violența sub varii forme față de proprii cetățeni), acest secol XX a demonstrat că legiferarea comportamentelor în timpul conflictelor nu este suficientă; este nevoie și de reglementarea comportamentelor în timpul păcii și, mai ales, în funcție de niște principii universal valabile și acceptate.

Drepturile omului sunt descrise în diferite categorii de documente. Cel mai celebru text este Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1948. Acest document, fără a avea inițial o valoare juridică, ci mai mult una simbolică, a devenit astăzi obligatoriu în practica internațională pentru că este integrat în constituțiile și jurisprudențele din foarte multe țări.

Individul-cetățean trebuie să aibă acces la mijloace de apărare în fața oricărui agresor în raport cu drepturile sale.

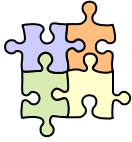
Pornind de la Declarația universală, Consiliul Europei a elaborat „Convenția Europeană a Drepturilor Omului” (CEDO), deschisă spre semnare, începând din 1950, tuturor statelor.

CEDO și protocoalele ei **garantează o serie de drepturi:**

- la viață, libertate și la siguranță;
- la un proces echitabil în cauzele civile sau penale;
- de a vota și a participa la alegeri;
- la libertatea de gândire, de conștiință și de religie;
- la libertatea de exprimare (incluzând libertatea media);
- de a poseda bunuri și de a se bucura de ele;
- de întrunire și asociere;

și interzicerea:

- torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;
- pedeapsa cu moartea;
- sclavia și munca forțată;
- discriminarea în exercitarea drepturilor și a libertăților garantate de Convenție;
- expulzarea cetățenilor unei țări și refuzul de a-i lăsa să revină;
- expulzarea selectivă a străinilor;

Temă de reflecție

Propuneți elevilor de clasa a VII-a următoarea activitate de învățare:

«*La orele voastre de istorie ați învățat despre următoarele documente:*

1679 "Habeas Corpus Act" – Anglia

1688 "The English Bill of Rights" – Anglia

1789 "Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului" – Franța

1791 „Cele zece amendamente” sau „Declarația drepturilor omului” - SUA

1948 "Declarația Universală a Drepturilor Omului" – ONU

1950 Convenția Europeană a Drepturilor Omului - CEDO

1951 Convenția privind statutul refugiaților

Răspundeți la următoarele întrebări:

1. Cum reflectă aceste documente evenimentele din perioadele în care au fost redactate?

2. Ce valori sunt promovate în aceste documente?

3. Ce probleme contemporane se regăsesc în "Declarația Universală a Drepturilor Omului"?»

Ce concluzii trageți pornind de la răspunsurile elevilor ?

Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului .

Câteva sugestii : organizarea elevilor pe grupe (care să analizeze documentele pe țări, perioade sau, pentru clasele mai competitive, pe probleme), redactarea pe tablă de diagrame pentru întrebarea a doua (vezi anexa 1.1.), analiza de text cu clasa (întrebarea a treia), elaborarea de frize cronologice care să plaseze documentele în context (prima întrebare).

1.5. Răspunsuri la testele de autoevaluare

1. Concentrarea predării pe elementele comune spațiului european; asigurarea diversității prin prezentarea evoluției istorice a cât mai multor țări; asigurarea dimensiunii pro-active și luarea în considerare a fenomenelor contemporane.

Dacă ai avut dificultăți în formularea răspunsului, reia textele celor două recomandări (p. 12-13) și subliniază formulările referitoare la diversitate, participare, atitudini, rolul elevului etc.

2. Cetățenia este condiția individului contemporan care implică existența drepturilor fundamentale și asumarea obligațiilor ce revin din acest statut, asumare demonstrată de implicarea indivizilor pe baza unui cod moral și a unei scări de valori.

Dacă întâmpini dificultăți în definirea cetățeniei, trebuie să revezi p.18. Identifică termenii cheie ai definițiilor prezentate și apoi încearcă să-i folosești într-un enunț care să exprime punctul tău de vedere.

1.6. Lucrare de verificare 1

Pornind de la elementele precizate în această unitate de învățare, realizează un eseu structurat în care să precizezi profilul "european" și civic al predării istoriei în România. Punctele pe care trebuie acest eseu să le atingă sunt următoarele : cauzele modificării curriculum-ului de istorie, documentele europene despre predarea istoriei și despre educația pentru cetățenie democratică, prevederile curriculare care fac trimitere la aceste dimensiuni ale predării istoriei, exemplificări din programe, exemplificări din manuale (cel puțin 2), un exemplu de conținut care poate fi predat la una din clasele de gimnaziu.

Barem de notare : indicarea cauzelor modificărilor curriculare – 1 punct ; precizarea prevederilor curriculare relevante – 3 puncte, exemplificări din programă – 2 puncte ; exemplificări din manuale – 2 puncte ; exemplu de conținut – 1 punct ; din oficiu – 1 punct.

În cazul eșecului la lucrarea de verificare

Dacă ai avut dificultăți în redactarea eseului, ar trebui să revezi secvența 1.3. Pentru a redacta un eseu fii atent la : enunțul exercițiului și la baremul de notare care identifică punctele principale ale eseului. Ai grijă la folosirea termenilor specifici și la înlănțuirea logică a enunțurilor

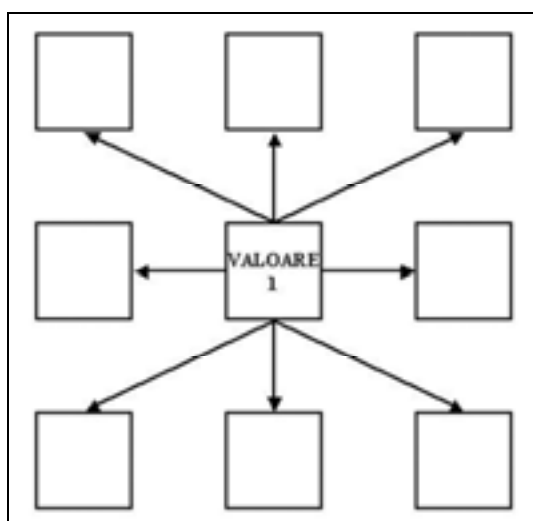
1. 7. Resurse suplimentare

Băluțoiu.,Valentin și alții, *Predarea istoriei și educația pentru cetățenie democratică în România*, Centrul Educația 2000 +, București, 2006, pag. 197-243

Berstein, Serge, Milza Pierre, *Istoria secolului XX*, vol 1-2, Editura ALL, București, 1998 (capitolele referitoare la Anglia și Franța)

1.8. Anexa 1.1.

Diagramă de concepte (spidergram)

Unitatea de învățare 2

Istorie și educație civică – perspectivă atitudinală

Cuprins

2.1. Competențele unității de învățare	23
2.2. Deprinderi și atitudini promovate în documentele europene	23
2.3. Relaționare și solidaritate	28
2.4. Toleranță, echilibru și respect pentru viața privată	34
2.5. Răspunsuri la testele de autoevaluare.....	40
2.6. Lucrare de verificare 2	40
2.7. Resurse suplimentare.....	40
2.8. Anexa 2.1.	41

2.1. Competențele Unității de învățare 2

Pe parcursul acestei unități de învățare, urmează să îți dezvolti următoarele competențe:

- Analiza documentelor europene în perspectiva descoperirii deprinderilor și atitudinilor de format la elevi;
- Interpretarea semnificației deprinderilor și atitudinilor promovate de documentele UE în perspectivă diacronică;
- Proiectarea de activități de învățare cu valențe atitudinale pentru orele de istorie;
- Investigarea unor modalități de evaluare obiectivă a atitudinilor formate la orele de istorie și de cultură civică;

2.2. Deprinderi și atitudini promovate în documentele europene

Participarea

Cetățeanul este acea persoană care participă activ și influențează luarea deciziilor și politica

Spre deosebire de *supusul* secolului al XVIII-lea, *cetățeanul* modern este un participant activ la procesul prin care sunt luate deciziile politice. În toate societățile moderne democratice calitatea de *cetățean* participant la decizie s-a adăugat celei de *supus*, chiar dacă rareori cetățeanul a considerat politica o problemă prioritară pentru el. Cel mai adesea prioritatea o constituie problemele de familie, de sănătate, cele economice sau sociale.

Supusul este persoana care manifestă respect și loialitate față de autoritate și față de deciziile acesteia.

În general, *cetățeanul* este preocupat de cine câștigă alegerile și nu de procesul electoral care ar presupune participarea și implicarea sa, de cum arată legile și nu de modul în care ele sunt votate. Votul este acordat prin prisma unei fidelități tradiționale sau din alte motive și nu ca un reflex al dorinței de a dirija sau de a schimba cursul politicii. În acest context democratic, atitudinea de beneficiar pasiv al politicii face din *cetățean* mai degrabă un *supus*, loial și respectuos față de autoritate, decât o persoană activă și responsabilă, chiar culpabilă uneori, în raport cu deciziile guvernării. Din această perspectivă de *supus*, *cetățeanul* așteaptă deciziile celor care guvernează și, în momentul aplicării lor defectuase, va reacționa pentru respectarea legii. Un astfel de cetățean pasiv se consideră tratat corect de către guvernanți dacă tratamentul se exercită în interiorul legislației în vigoare. Legea este ceva față de care el se supune, nu ceva la care contribuie dându-i formă. Se pretinde chiar faptul că “competența sa de cetățean” rezidă în aceea că el cunoaște și respectă legea. Aceasta este de fapt o “competență de supus”.

O persoană adeptă a *culturii politice parohiale* consideră politica drept o acțiune de interes familial.

Dar cum se exprimă un bun cetățean? În nici un caz încălcându-și regulile de *supus*, ci adăugându-le pe cele ale cetățeanului activ și influent. Participarea la facerea legilor sau a regulilor nu-l exclude de la respectarea lor. Cum, de altfel, nici celelalte roluri ale persoanei – cele familiale, profesionale, economice etc – nu sunt excluse în dauna activității civice. Un profesionist la locul de muncă, un om integru și moral, și în același timp un cetățean influent și activ, este un “bun cetățean”. Obligațiile fiecăruia dintre rolurile sociale nu se substituie unul altuia, chiar dacă adesea există conflicte între cerințele acestor roluri.

Gradul ridicat de autonomie locală sporește interesul de participare a cetățeanului la viața comunității.

O a treia categorie de atitudini față de guvernământ sunt cele ale omului *parohial*, anterior *supusului* și, evident, *cetățeanului*. În esență, omul parohial este individul care consideră că activitățile sale publice trebuie să servească interesele familiei sale și își concepe rolul civic sau politic în termeni familisti.

Fiecare dintre cele trei roluri – *parohial*, *supus*, *cetățean* – este vizibil în relațiile individului cu comunitatea din care face parte. Acesta este locul în care omul deține sentimentul cunoașterii depline al afacerilor politice și, în consecință, este dispus și interesat să se implice. Dacă instituțiile locale ale guvernământului sunt mai puțin distante, problemele politice mai accesibile, iar șansele de participare la decizie sunt mari și dau sentimentul eficienței acțiunii individuale, atunci gradul de responsabilitate cetățenească al membrilor unei comunități poate fi vizibil îmbunătățit. Factorul decisiv în relația individului cu comunitatea este însă gradul de autonomie locală al acesteia în raport cu guvernarea națională. Este evident faptul că o autonomie sporită față de puterea centrală produce o implicare mai mare a membrilor comunității în actul guvernării locale. Există foarte mari diferențe naționale și chiar regionale în interiorul aceluiași stat, cu privire la

caracteristicile modului de guvernare și la sentimentul obligației civice al oamenilor.

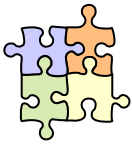
Pe de altă parte, oamenii care își exprimă aderența la normele participării sunt cei cu un nivel de educație mai ridicat. Oamenii puțin educați sau cu o educație primară preferă rolurile parohiale sau cele de supus.

În ce măsură istoria comunităților umane poate fi privită dintr-o astfel de perspectivă și cum poate contribui predarea istoriei la formarea și dezvoltarea sentimentului cetățeniei democratice, vom răspunde în continuare cu ajutorul câtorva aplicații și teme de reflecție.

Nivelul de educație influențează participarea la decizie.

Educația pentru drepturile omului este un domeniu al educației pentru cetățenie care poate fi abordat din trei perspective diferite. Acest model didactic este susținut de publicațiile care propun metode și tehnici de abordare didactică a Convenției Europene pentru Drepturile Omului (CEDO)

1. Cunoștințe (privind drepturile omului); înseamnă un conținut care reunește informații despre diferitele tipuri de drepturi, istoria drepturilor omului, instrumentele și instituțiile juridice internaționale, funcționarea democrației.
2. Aptitudini (în materia drepturilor omului) care pot fi, la rândul lor divizate în trei categorii:
  - a. *Aptitudini personale și sociale*: cunoștințe despre sine, evaluarea și înțelegerea propriilor motivații în raport cu alții, conștientizarea propriilor prejudecăți.
  - b. *Aptitudini interactive*: capacitatea de a asculta, rezistența la presiunile grupului, exprimarea opiniei.
  - c. *Aptitudini de rezolvare a problemelor*: localizarea informației, luarea deciziilor, utilizarea propriei judecăți, rezolvarea conflictelor.
3. Mediu înconjurător (bazat pe drepturile omului) care presupune crearea unui mediu educativ în care structurile, metodele și relațiile care operează în procesul de predare-învățare, reflectă valorile drepturilor omului și urmăresc obiective educaționale.

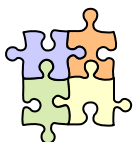

Temă de reflecție 1

1. Care dintre cele trei perspective enumerate mai sus vă ajută cel mai bine în formarea și dezvoltarea calității de cetățean la elevii tăi? Realizați un argument în maximum 50 de cuvinte și notați răspunsul în spațiul de mai jos!

2. Analizați lista următoare de activități posibile în domeniul drepturilor omului și alegeți trei dintre cele care susțin educația pentru participare la viața publică și pentru implicare în procesele democratice și de luare a deciziilor. Argumentați în 50 de cuvinte alegerea făcută în spațiul de mai jos .

- angajarea ca voluntar într-o asociație locală sau într-o organizație pentru drepturile omului;
- participarea la evenimente publice locale: colectarea de fonduri, sensibilizarea publicului manifestarea solidarității cu cei oprimați, promovarea acțiunii unor responsabili politici;
- participarea la manifestații publice sau la organizarea lor;
- redactarea de articole sau crearea unei reviste;
- lansarea unor proiecte locale;
- participarea la seminarii și conferințe pentru a câștiga noi cunoștințe și a cunoaște alți oameni;
- realizarea unei presiuni asupra responsabililor politici;
- realizarea de afișe;
- conceperea și organizarea unor emisiuni de radio locale și comunitare;
- crearea legăturilor cu comunitatea prin vizitarea persoanelor în vârstă și ajutorarea acestora;
- crearea unui grup de susținere a unor colegi cu dificultăți de învățare;
- organizarea unor conferințe de alegeri pentru organizațiile de tineri;
- participarea la discuțiile publice;
- colectarea fondurilor;
- asumarea de responsabilități în cadrul organizațiilor de tineret;
- realizarea unor opere de artă pentru expoziții;

Temă de reflecție 2

1. Analizați cele trei texte de mai jos și formulați trei noi teme de discuție din perspectiva istoriei pe lângă cele propuse de noi:

- organizarea autonomă a obștilor sătești;
- concepția interbelică despre relația dintre lege și individ;
- relația dintre lege și libertățile individuale

1.

2.

3.

“Legea fiind pentru obște, de obște trebuie să se și întocmească”
Proverb românesc

“Legea este regula dictată de puterea legiuitoare care ordonă, oprește sau permite ceva, și la care toată lumea este dator să se supună.”
Nicolae Titulescu

“Scopul legii nu este acela de a aboli sau restrânge, ci de a prezerva și spori libertatea.”
John Locke

3. Analizați textul următor și identificați patru condiții importante ale participării oamenilor la viața publică. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului (câte o frază pentru fiecare condiție).

“Pentru ca oamenii obișnuiți să participe la procesul politic democratic, ei trebuie să aibă sentimentul că sunt în siguranță dacă o fac, că nu-și asumă mari riscuri exprimându-și opiniile politice și că pot fi relativ liberi în ceea ce privea persoana cu care discută. În măsura în care aceste așteptări nu sunt prezente, impulsurile de a comunica politic sunt suprimate, iar comunicarea politică existentă tinde să fie limitată, camuflată, restrânsă la familie sau grupuri “demne de încredere din punct de vedere ideologic”; din punct de vedere politic, oamenii nu “vorbesc unii cu alții”.

Că sunt sau nu în relația “de a vorbi politică unii cu alții”, că există sau nu un proces de comunicare deschis și relativ lipsit de restricții, depinde pe rând de gradul de dezvoltare al mediilor de comunicare, de libertatea și autonomia acestora, de relativa independență a grupurilor de interese, de controlul guvernamental și de partid, de caracteristicile sistemului de partide și de relațiile dintre partide.”

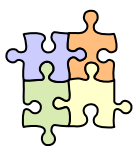
G.A.Almond, S. Verba, *Cultura civică*

2.3. Relaționare și solidaritate umană

Alături de atitudinea activ – participativă față de politică și guvernământ, o calitate importantă a cetățeanului o reprezintă măsura în care el este angajat în relații sociale cu concetățenii săi și atitudinile sale față de aceștia. Atitudinile oamenilor față de mediul înconjurător social și interpersonal reprezintă o componentă importantă în explicarea poziției individului față de mediul politic.

Încrederea socială, siguranța, cordialitatea și onestitatea sunt sentimente care generează o relaționare pozitivă cu ceilalți.

Interacțiunea socială cea mai puternică și inevitabilă este aceea față de membrii familiei. Interacțiunile sociale legate de situațiile de muncă, profesionale, de educație, precum și cele involuntare, legate de petrecerea timpului liber, alcătuiesc împreună o grilă care oferă indicii despre gradul de sociabilitate al oamenilor. Participarea la activități caritabile, de protecție socială, activități religioase, sportul, călătoriile, activitățile culturale, sărbătorile au o rată înaltă de frecvență în statele democratice stabile și cu tradiție îndelungată. Acest fapt, al interacțiunii voluntare, se explică prin sentimentul de încredere și siguranță pe care îl oferă mediul social. Sentimentele de cordialitate și onestitate în relația cu celălalt sunt esențiale într-un mediu de încredere socială.

Temă de reflecție

- 1. Analizați textul următor și numiți cel puțin două cauze ale atitudinii de neîncredere față de celălalt în regimurile de tip comunist. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.**

“Supușii imperiului comunist au fost educați în ura față de celălalt. Nu te poți scutura de la o zi la alta de acest sentiment întărit în ani lungi de propagandă și mai ales de practicile socialiste. Atitudinea față de celălalt se caracterizează printr-o viziune în negru asupra speciei umane. Se bănuiește întotdeauna existența celor mai mizerabile motivații, se proiectează asupra celuilalt instinctele cele mai josnice.

Două sunt cauzele care explică această dispoziție.

Cetățeanul unei țări comuniste are întotdeauna ceva să-și reproșeze: o slăbiciune în fața organelor, combinații nu tocmai onorabile pentru a obține ceva, participarea la minciună, indiferența față de victima unei persecuții. Sistemul comunist a scos în mod metodic în evidență și cultivat pasiunile și acțiunile cele mai josnice: invidia, trădarea, prefăcătoria, ipocrizia, lașitatea.

Ce-a de-a doua cauză a mizantropiei comuniste este sistemul socialist de redistribuire: statul repartizează bunurile în deficit și fiecare îl percepe pe celălalt ca pe un rival în stare de orice pentru a câpăta din pradă.”

Françoise Thom, Sfârșiturile comunismului, 1996

2. Aplicați următorul chestionar colegilor sau elevilor și veți avea o imagine a nivelului de încredere din mediul în care voi interacționați.

Enunțuri	De acord	Nu sunt de acord	Depinde
1. Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor			
2. Oamenii sunt mai înclinați în a-i ajuta pe ceilalți			
3. Dacă n-ai grijă de tine oamenii vor profita de pe urma ta			
4. Atunci când te apuci de o treabă nimănui nu-l pasă de ceea ce ți se întâmplă			
5. Natura umană este fundamental cooperantă			

Se acordă un (1) punct pentru răspunsuri pozitive (“De acord”) la întrebările 1,2,5.

- **Se acordă un (1) punct pentru răspuns negativ (“Nu sunt de acord”) la întrebările 3,4.**
- **Celor care au dat răspunsuri opuse celor de mai sus li se acordă – 1 punct.**
- **Răspunsurile echivoce (“Depinde”) se notează cu 0 puncte.**

INTERPRETARE:

Nivele de încredere:

- **Mare: între + 2 și + 5 puncte**
- **Mediu: între – 2 și + 1 puncte**
- **Slab: între – 5 și – 3 puncte**

- ✓ **Afirmația 3 exprimă dorința de a fi precaut;**
  - ✓ **Afirmația 4 exprimă alienarea și neîncrederea;**
- Adaptare după G.A.Almond, S. Verba, Cultura civică*

Care sunt concluziile voastre? Folosiți spațiul de mai jos pentru a le nota.

- 3. Citiți textul și explicați în 200 de cuvinte atitudinea cetățeanului american. Folosiți spațiul de mai jos pentru a nota răspunsul. Reflectați și din perspectiva secolului al XIX-lea (când a fost redactat acest text) și recitiți unitatea de învățare referitoare la revoluția americană din modulul de istorie modernă universală (autor, prof. dr. Lucia Popa).**

“De cum pui piciorul pe pământul american ești uimit de un fel de tumult specific; din toate părțile se aude zumzet de voci și mii de glasuri cer simultan satisfacerea dorințelor lor sociale. Totul se agită în jurul tău: ici, un sfert din populația unui oraș se întâlnește pentru a decide construirea unei biserici; colo, se desfășoară alegerea unui reprezentant; mai încolo, delegații unui sector cutreieră orașul, consultându-se în legătură cu unele îmbunătățiri pe plan local; în alt loc țărani își lasă plugurile pentru a decide asupra construcției unui drum sau a unei școli publice. Uneori sunt organizate întâlniri doar pentru scopul de a se declara dezaprobarea față de modul de acțiune al guvernului; în timp ce, în alte adunări, sunt salutate autoritățile de moment ca fiind părinții regiunii. Sunt constituite asociații care consideră beția ca principală cauză a nenorocirilor țării și care se angajează solemn să dea exemple personale de ponderație.

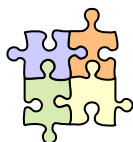
Alexis de Tocqueville, Democrația în America

Încrederea și voința de a coopera explică solidaritatea și generozitatea socială.

Comportamentul cooperant în raport cu concetățenii, cu grupurile dezavantajate, cu instituțiile, cu toate formele în care se exprimă diversitatea socială este influențat de încrederea în eficacitatea acțiunii sociale. Solidaritatea și generozitatea, sau lipsa lor, se explică prin combinația de încredere și voința de a coopera. Întrebarea care se pune este, cum se creează aceste atitudini și cum se învață acest comportament.

Activitățile de grup începute la vârste foarte mici și continuate la nivelul educației adulte contribuie la creșterea încrederii și la dezvoltarea disponibilității către cooperare.

Un răspuns posibil este acela că școala, familia, mediile informale oferă copiilor începând de la vârste foarte mici oportunități de a lua parte la activități de grup, de a colabora la luarea deciziilor, de a-și asuma individual și în echipă responsabilități. Aceste experiențe timpurii ale socializării deschid cale individului către loialitate, amabilitate, încredere, asumarea libertății.

Temă de reflecție

1. Alegeți din lista de activități de la pagina 26, trei activități care se realizează ca activități de grup.

- a.
- b.
- c.

2. Evenimentele următoare au marcat istoria națională sau pe cea universală. Alegeți dintre acestea pe cele care ilustrează cooperarea și solidaritatea între membrii unei comunități. Argumentați în cel mult 50 de cuvinte alegerea făcută precizând care sunt grupurile care s-au remarcat în aceste evenimente. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

- Războiul de independență al coloniilor engleze din America de Nord
- Revoluția de la 1848 în Țările Române
- Primul război mondial
- Greva muncitorilor de la Brașov (1987)
- Atentatele de la 11 septembrie 2001

- 3. Citiți textul și identificați două forme în care se poate exprima cooperarea și solidaritatea civică. Folosiți spațiul de mai jos pentru a formula răspunsul (câte o frază pentru fiecare formă).**

“Autoajutorarea a constituit dintotdeauna o componentă a vieții americane. În anii '70 ea a redevenit o mișcare care și-a croit drum pe deasupra instituțiilor, ramurilor de activitate, ariilor geografice și ideologiilor politice. Autoajutorarea înseamnă grupuri comunitare care acționează pentru a preveni crima, a întări relațiile de vecinătate, pentru a asigura hrana celor în vârstă și a reclădi case, fără ajutor guvernamental sau, cel mult, cu control local asupra ajutorului oferit de guvern.

Din punct de vedere medical, Autoajutorarea înseamnă asumarea responsabilității pentru deprinderi sănătoase, un mediu înconjurător și un stil de viață sănătoase și solicitarea unor tratamente de ansamblu. Este cerința de a fi tratat de practicienii medicali ca o persoană întregă – trup spirit și sentimente. Înseamnă control asupra misterelor vieții și morții, de la așezămintele medicale până la mișcările pentru aziluri, naștere naturală, nașteri la domiciliu și o creștere a numărului de moașe și a centrelor de naștere unde familiile în întregime participă la experiența nașterii într-un cadru familial, fără prea multă tehnologie.

Autoajutorare înseamnă propășirea mișcării antreprenoriale, care respinge marile corporații în favoarea muncii de unul singur și a micilor întreprinderi.

În școli, înseamnă o activitate sporită din partea părinților, care pun sub semnul întrebării sistemul învățământului de stat – și în unele cazuri îl resping în favoarea școlilor particulare sau (încă mai radical) a educației la domiciliu. (...)

Există grupuri de autoajutorare pentru aproape orice problemă imaginabilă: pensionare, văduvie, controlul greutății, abuzul de alcool și medicamente, boli mintale, handicapați, divorț, maltratarea copiilor și multe altele.”

John Naisbitt, Megatendențe (Zece noi direcții care ne transformă viața) 1989

- 4. Propuneți un proiect de organizare comunitară într-un domeniu care este deficitar în comunitatea în care trăiți. Formulați mai jos obiectivele proiectului din perspectiva angajării elevilor în derularea activităților (în cel mult 75 de cuvinte). Dezvoltați apoi două tehnici de evaluare a activității elevilor (pe care să le prezinți în câte două fraze).**

Test de autoevaluare 1

Alcătuți o listă a factorilor care contribuie la educarea elevilor în spiritul atitudinii activ-participative (cel puțin trei), apoi identificați rolurile pe care le-ați putea îndeplini ca și membri ai diferitelor instanțe formative. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

Răspunsul poate fi consultat la pagina 40

2.4. Toleranță, echilibru și respect pentru viața privată

Relația dintre public și privat constituie o marcă a dimensiunii civice a unei societăți

Frontiera dintre viața publică și privată a oscilat permanent de-a lungul istoriei. Viața publică înseamnă orice întâlnire cu "celălalt": la școală, la piață, în instituții, pe stradă, la locul de muncă, în călătorie. Viața privată are însă accepțiuni diferite în funcție de mediul social în care ea se formulează.

Componentele sferei private

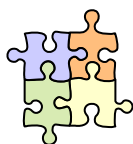
Multă vreme viața privată a coincis aproape cu viața de familie. Separarea a fost marcată în secolul al XIX-lea de o serie de prescripții, consemnate în codul bunelor maniere: "Cu cât ne frecventăm mai puțin vecinii cu atât merităm mai mult stima și considerația celor care ne înconjoară" ; sau "Nu se discută niciodată despre problemele intime cu rudele, cu prietenii care călătoresc împreună cu noi în prezența unor necunoscuți". (Baroana Staff, *Usages du monde, Règles du savoir – vivre dans la société moderne*, 1893)

Locuința a fost și ea împărțită între ceea ce poate fi arătat unui străin (camera de primire, camera de oaspeți, salonul) și ceea ce aparține domeniului privat, intimității (dormitorul, camera de baie). Dar asta se întâmplă în mediile sociale burgheze. Iată ce scrie J. P. Sartre despre oamenii de rând ai orașelor: "La parterul fiecărei clădiri s-a amenajat o multitudine de mici încăperi care dau direct în stradă, și în fiecare din aceste mici încăperi locuiește câte o familie (...) Sunt niște încăperi bune la toate, aici oamenii dorm, mănâncă și-și exercită meseriile respective. Numai (...) strada atrage oamenii. Aceștia ies, din economie, pentru a nu fi obligați să aprindă lampa, pentru a se răcori și, cred eu, din umanism, pentru a se freca unii de alții. Își scot scaunele și mesele în stradă sau stau călare pe pragul camerei lor, jumătate înăuntru, jumătate afară, și în această lume intermediară se desfășoară actele principale ale vieții acestor oameni. Așa încât nu mai există nici înăuntru nici în afară, strada fiind prelungirea camerei lor, spațiu pe care îl umplu cu mirosurile lor intime și cu mobilele lor. Și cu povestea vieții lor (...) Iar exteriorul este legat cu interiorul într-un mod organic (...) Am văzut ieri un tată și o mamă care își luau masa afară, dar, înăuntru, bebelușul dormea într-un leagăn aflat lângă patul cel mare al părinților și, la o altă masă, fiica cea mare își făcea lecțiile, la lumina unei lămpi cu gaz (...). De îndată ce o femeie se îmbolnăvește și rămâne în pat pe timpul zilei, totul se petrece la vedere și oricine poate să se uite la ea."

E limpede că viața privată nu are același sens și nici același conținut pentru toate stările sociale. Frontierele dintre public și privat s-au deplasat și s-au precizat în fiecare epocă altfel, structura însăși a vieții private și a celei publice s-a transformat permanent.

Saltul în modernitate s-a produs în anii '50. Există cel puțin două elemente cantitative care au generat aceste modificări: a crescut dimensiunea spațială a locuinței și s-a îmbunătățit confortul acesteia (wc, apă curentă, curent electric, încălzire centrală). Aceste lucruri au însemnat mai mult spațiu pentru a-ți petrece timpul acasă (la începuturile industrializării, spre exemplu, muncitorii nu găseau acasă spațiul necesar relaxării – într-o cameră unde se gătește, se doarme, se usucă rufe, se joacă copiii – și atunci iau drumul birturilor și al cârciumilor de cartier), aceasta fiind o noutate în configurarea spațiului privat: în interiorul vieții private familiale a apărut viața privată a indivizilor. Dispariția patului comun, posibilitatea de a avea o viață privată proprie – secretă? – la adăpost de privirea celor apropiați, utilizarea individuală a radioului (în perioada interbelică și în timpul războiului ascultarea în public a emisiunilor radio era frecventă), a toaletei, au produs o revoluție în lumea spațiului privat și a obiectelor care devin din ce în ce mai personale.

În a doua jumătate a secolului XX existența se împarte în trei părți inegale: viața publică (destinată în cea mai mare parte muncii), viața privată familială și viața personală. Viața privată s-a extins însă în ultimele decenii dincolo de limitele spațiului domestic, al locuinței.

Temă de reflecție

Subliniați pe textul de mai jos formulările care exprimă modalități de extindere a spațiului privat în afara locuinței. Apoi alcătuiți o ierarhie a importanței acestora din perspectiva individului.

“Cucerirea spațiului destinat vieții private nu se limitează doar la cea a spațiului familial, ci și la cea a modalităților de a evada din acesta. Folosind de la domiciliu la locul de muncă, mai întâi de către categoriile sus-puse, automobilul permite indivizilor să nu rămână prizonierii locurilor familiare. O investiție personală, uneori exagerată, se asociază cu acest obiect privat, care este, de asemenea, un spațiu. Mulțumită acestuia, dar și dezvoltării tuturor mijloacelor de transport, timpul liber cucerit pe seama celui destinat altădată muncii este cheltuit în locurile cele mai diverse, și în relații dintre cele mai libere. Se generalizează astfel, pentru ansamblul populației, frecventarea unor locuri și trăirea unor clipe de viață privată de care, altădată, nu se putea bucura decât burghezia. Prietenii de vacanță legate la munte sau iubirile pe plajă constituie una din marile noutăți ale secolului al XX-lea.

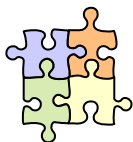
Printr-un paradox pe care îl vom mai întâlni, viața privată sfârșește astfel prin a evada din perimetrul domestic și prin a cuceri anonimatul anumitor locuri publice.”

Ph. Ariès, G. DUBY, Istoria vieții private

Transformările sunt încă și mai numeroase:

- O parte din autoritatea părinților asupra copiilor este transferată în școală, aceasta devenind un mediu de socializare, inclusiv profesională, vital pentru viitorul copiilor.
- Legitimarea sentimentelor de către medici și psihologi a transformat căsătoria dintr-o relație întemeiată pe un contract - în care partenerii vin cu o zestre, se ajută între ei de-a lungul vieții, procrează și apoi își cresc copiii, potrivit credinței că a te căsători înseamnă a forma în primul rând o echipă – într-o relație bazată pe sinceritate și sentimente exprimate în limbajul dragostei.
- Preocupările privind înfățișarea fizică s-au extins: reabilitarea corpului prin igienă personală, gimnastică sau jogging, machiaj etc, au devenit un aspect important al vieții private. “A te simți bine în pielea ta” a devenit un ideal, corpul fiind apreciat ca sediu al identității personale.
- Politicile publice privind sănătatea și îmbătrânirea au fost și ele un reflex al încercării de a proteja viața privată.

Un spațiu interesant, situat între viața privată și spațiul public (identificat ca un loc impersonal, dirijat de reguli, norme și convenții colective) este spațiul de tranziție între privat și public: cartierul sau satul

Temă de reflecție

Citiți textele și răspundeți în scris în spațiul de mai jos, la următoarele cerințe:

1. **Identificați șase trăsături ale cartierului.**
2. **Observați și descrieți în 200 de cuvinte viața privată și tranziția către spațiul public din localitatea în care trăiți.**
3. **Numiți locurile publice în care astăzi femeile și bărbații se întâlnesc și discută. Solicitați o asemenea listă și elevilor voștri. Comparați enumerarea lor cu a voastră.**
Răspunsurile nu pot depăși trei fraze pentru fiecare cerință.

“Cartierul este spațiul unei intercunoașteri: fiecare ins este cunoscut datorită unui anumit număr de particularități privind viața sa privată de către o seamă de oameni care nu-l sunt rude și pe care nu și l-a ales el, dar care nu sunt totuși niște străini: vecinii. Proximitatea în spațiu creează o cunoaștere reciprocă cel puțin aproximativă: cine nu este cunoscut este considerat drept intrus. (...) Aici este vorba de ceva mai mult decât o cunoaștere reciprocă: un schimb social. Fiecare locuitor al cartierului sau al satului se bucură de un anumit beneficiu din această vecinătate, dacă plătește prețul care i se cere. Primește din partea celorlalți mici recompense: zâmbete. Saluturi, cuvinte amabile care dau individului sentimentul că există, că e cunoscut, recunoscut, apreciat, stimat. Pentru unii solitudinea vecinilor merge și mai departe, și se iscă o adevărată neliniște dacă bătrâna doamnă n-a ieșit la ora obișnuită ca să-și cumpere pâinea. Dar, pentru a te bucura de asemenea avantaje, trebuie să respecti regulile cartierului sau ale satului, să faci ceea ce se face și să nu faci ceea ce nu se face. Cine nu respectă aceste reguli tacite se expune unor observații puțin amabile și apoi la un fel de excludere.”

Ph. Ariès, G. Duby, Istoria vieții private

“Locurile în care vorbesc bărbații nu sunt aceleași cu locurile în care vorbesc femeile.

În satele de odinioară, locurile în care se spălau rufe erau destinate în mod exclusiv sporovăielii feminine. Să le urmărim însă pe orășence în prăvăliile de cartier: se vede imediat că acestea nu se așteaptă la comportamentul, fie el și “comercial”, al unei casierite de supermagazin, ci la un serviciu mai personal. Negustorul trebuie să-și cunoască clientele, să le știe gusturile și să ghicească ceea ce vor să cumpere. Cumpărăturile nu sunt de fapt singurul scop, iar calitatea pâinii nu va salva brutăria de la faliment dacă brutăreasa nu e sociabilă.

Dintre negustori, băcanul ocupă un loc privilegiat, deoarece diversitatea produselor care se cumpără din prăvălia lui constituie ea singură un subiect de complexă discuție asupra vieții private a clientelei: despre ceea ce mănâncă, despre gusturile respective, despre boli, despre greutate. (...) Conveniența îngăduie să se spună absolut totul, cu condiția de a se spune totul sub forma impersonală a înțelepciunii populare. Tocmai pentru că nu au nici un sens propriu-zis, aceste locuțiuni de bun simț acceptă multiplele semnificații pe care li le oferă contextul. Conveniența oferă astfel fiecărui individ locurile sale comune. (...)

Discuțiile masculine se desfășoară cu predilecție în cafenele. Nu în cafenele întâmplătoare, a căror clientelă nu aparține cartierului, ci în cafenele frecventate în mod obișnuit. Aici, clienții au cel puțin un nume, uneori un prenume sau o poreclă, adesea tabieturi: un anumit loc, o băutură anume. (...) Schimbul de păreri dintr-o cafenea aparține altui registru decât celui al conversațiilor dintre cliente și negustori. Viața privată constituie, în cazul acesta, în mai mică măsură subiectul unei conversații: aici se discută despre muncă, despre afaceri, despre politică. Atunci când se vorbește despre viața privată, aceasta se face sub masca unei alocuțiuni hazlii și convenționale, tipică pentru bărbați atunci când vorbesc despre femei. Gluma oarecum deocheată face parte aici dintr-un cod de conveniență.”

Ph. Ariès, G. Duby, *Istoria vieții private*

Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

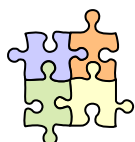
Test de autoevaluare 2

Enumerați cel puțin trei diferențe dintre spațiul public și cel privat. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

Răspunsul poate fi consultat la pagina 40

Aceste sumare considerații despre viața privată și despre evoluția frontierei dintre privat și public în secolele XIX – XX și-au propus doar să deschidă câteva punți către subiectul anunțat prin titlu.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea documentele internaționale și cele europene referitoare la drepturile omului au cuprins articole speciale dedicate acestui subiect. Preocuparea pentru protejarea vieții private a apărut ca urmare a amenințărilor asupra acesteia: statul prin instituțiile sale (poliție, justiție, poliție politică, armată, fisc etc) a amenințat totdeauna spațiul privat; presa (mai ales în zilele noastre) și bineînțeles concetățenii (hoți, infractori, delatori) aduc adesea atingere vieții private și intimității.

Temă de reflecție

1. Urmăriți timp de o săptămână presa locală și cea centrală și identificați trei situații în care statul pare să fi încălcat spațiul privat sau să fi violat dreptul la intimitate. Notați răspunsurile în spațiul de mai jos (câte două fraze pentru fiecare instanță).

1.

2.

3.

2. Citiți articolele extrase din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) și răspundeți la următoarele cerințe:

- 1. De ce este necesară reglementarea relațiilor dintre viața publică și viața privată?**
- 2. Articolul 9 din CEDO se referă la protejarea vieții private?**
- 3. Numește alte articole care se referă la protecția vieții private.**

Folosește spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului la cele trei întrebări (cel mult două fraze la fiecare răspuns).

“Art. 4: Interzicerea sclaviei și a muncii forțate.

1. *Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.*
  2. *Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.*
- (...)

Art. 5: Dreptul la libertate și siguranță

1. *Orice persoană are dreptul la libertate și siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa cu excepția situațiilor prevăzute de lege. (...)*

Art. 8: Dreptul la respectarea vieții private și de familie.

1. *Orice persoană are dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.*
2. *Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.*

Art. 9: Libertatea de gândire, de conștiință și de religie.

1. *Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, prin învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor. (...)*

Art. 10: Libertatea de exprimare.

1. *Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. (...)*

Art 12: Dreptul la căsătorie

Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept.

3. Propuneți elevilor o discuție pe marginea unor articole din presă care aduc atingere vieții private și intimității (unor staruri, VIP-uri etc). Lansați un proiect pentru următoarele 3-4 săptămâni în care grupuri de 4-5 elevi monitorizează presa scrisă și/sau televiziunile înregistrând atingerile aduse vieții private și intimității. Cereți fiecărui elev să întocmească un raport pe baza următoarelor repere: încălcări observate, sursa și data, comentariu referitor la impactul asupra publicului/asupra persoanei. Vă propunem următoarea variantă de notare : relevanța colajului prezentat de grup – 2 p; menționarea datei și a sursei – 1 p; relevanța comentariului – 1 p; coerența comentariului – 1 p; claritatea analizei referitoare la impact – 1 p. Nu uitați să comunicați această grilă de evaluare elevilor la începutul activității de grup.

2.5. Răspunsuri la testele de autoevaluare

1. Comunitatea de elevi, familia, comunitatea, media, școala. Rolurile sunt cel de formator, părinte, concetățean, consumator de informație, profesor.

Dacă întâmpini dificultăți în formularea răspunsului, recitește secvența 2.3. și reia temele de reflecție incluse pe parcursul acesteia.

2. Spațiul public respectă reguli general acceptate și asumate, presupune interacțiunea cu indivizi care nu ne sunt întotdeauna familiari (de unde și nevoia de reguli asumate), presupune un cod de conduită și acțiune general valabil.

Dacă nu îți sunt clare aceste diferențe, îți sugerăm să revezi secvența 2.4

2.6. Lucrare de verificare 2

Redactează planul unui proiect (în nu mai mult de 300 de cuvinte) cu privire la relația dintre spațiul privat și spațiul public din perspectiva drepturilor omului. Proiectul poate fi o expoziție de fotografii și obiecte, pornind de la localitatea natală (justificarea proiectului, obiectivele, sugestii pentru materialele colectate, fișe de lucru pentru elevi), o excursie tematică în regiune sau un pliant de informare pentru membrii comunității.

Punctele care trebuie atinse sunt următoarele: semnificația diferențierii dintre public și privat din perspectiva drepturilor omului; definirea spațiului public și a celui privat (pe bază de exemple); relația dintre spațiul public și cel privat și rolurile sociale ale indivizilor (pentru acest ultim punct, vezi și modulul de didactică a ariei curriculare); posibile abordări ale acestei problematice în predarea istoriei.

Barem: respectarea punctelor propuse – 3 puncte; claritatea argumentației – 1 punct; relevanța exemplilor folosite – 1 punct; indicarea a cel puțin două abordări didactice – 2 puncte; indicarea reperelor de evaluare pentru fiecare abordare – 2 puncte; din oficiu – 1 punct.

În cazul eșecului la lucrarea de verificare

Expune clar motivele care te-au determinat să alegi tema, enunță obiectivele – explică ce ai de urmărit, notează într-un tabel cu două coloane obiectivele și activitățile care conduc la atingerea lor, identifică persoane resursă pe care poți conta în realizarea proiectului.

2.7. Resurse suplimentare

Rădulescu, Eleonora, Târcă, Anca, *Școala Prietenoasă. Experiențe de proiect*, Humanitas Educațional/Centrul Educația 2000 +, București, 2004, p. 28-50

*** *Conflictul și comunicarea. Un ghid prin labirintul artei de a face față conflictelor*, Editura Arc, 1998, p. 183-206

*** COMPASS. *Manual pentru educația drepturilor omului cu tineri*, Institutul Intercultural, Timișoara, 2003, p. 25-30

2.8. Anexa 1

Aplică următorul chestionar colegilor sau elevilor și vei avea o imagine a nivelului de încredere din mediul în care tu interacționezi.

Enunțuri	De acord	Nu sunt de acord	Depinde
1. Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor			
2. Oamenii sunt mai înclinați în a-i ajuta pe ceilalți			
3. Dacă n-ai grijă de tine oamenii vor profita de pe urma ta			
4. Atunci când te apuci de o treabă nimănui nu-l pasă de ceea ce ți se întâmplă			
5. Natura umană este fundamental cooperantă			

Unitatea de învățare 3

Istorie și educație civică – teme contemporane

Cuprins

3.1. Competențele unității de învățare 3.....	42
3.2. Cultura politică	42
3.3. Socializarea politică: competență și valori democratice	43
3.4. Conștientizarea politicului, angajament și partizanat politic	46
3.5. Rolul politic și economic al Uniunii Europene.....	51
3.6. Emigrație și imigrație.....	56
3.7. Evenimente, tendințe și agenți ai schimbării în lumea contemporană.....	61
3.8. Răspunsul la testul de autoevaluare	66
3.9. Lucrare de verificare 3	66
3.10. Resurse suplimentare	67

3.1. Competențele Unității de învățare 3

Pe parcursul acestei unități de învățare, urmează să îți dezvolti următoarele competențe:

- Identificarea unor teme contemporane cu relevanță pentru formarea civică a elevilor;
- Realizarea de corelații în planificarea și proiectarea demersului didactic la istorie și educație civică;
- Proiectarea de activități care să potențeze învățarea socială și civică a elevilor;
- Sensibilizarea elevilor pentru realizarea de proiecte cu caracter civic;

3.2. Cultura politică

Textele de mai jos au fost prelucrate după cercetarea realizată de Gabriel A. Almond și Sidney Verba, Cultura civică

Tehnologia rațională și birocrăția rațională sunt produse ale sistemului mondial global.

Mișcarea globală către dezvoltare tehnologică și raționalitate este relativ uniformă la nivel planetar. Răspândirea bunurilor fizice și a modului de a le produce este din ce în ce mai facilă și o dată cu ele se răspândește și cultura care le-a produs. Modernizarea economică la nivelul statului presupune investiții sociale generale în mijloace de comunicare, transport, educație etc, toate presupunând reglementări, taxe sau un sistem de administrație care sunt întreținute de birocrăție. Modelul birocrăției raționale se difuzează de asemenea relativ ușor. Tehnologia rațională și birocrăția rațională sunt, de altfel, produse ale aceluiasi sistem.

Cultura politică gravitează în jurul a două modele: cel al statului democratic și cel al statului totalitar.

Chiar dacă suntem încă departe de eficiență în domeniile tehnologiei și birocrăției, este cert un lucru: cultura care le-a creat, le susține și le dezvoltă este un tip de cultură politică a participării, în care nu doar elitele sunt implicate, ci din ce în ce mai mulți oameni. Asta în condițiile în care cultura politică gravitează încă în jurul a două modele: cel al statului democratic, participativ, care oferă omului obișnuit șansa de a participa ca cetățean influent la procesul de luare a deciziilor politice; și statul totalitar, care oferă locuitorilor doar rolul de „supus”, mimând în chipuri variate participarea.

Cultura politică reprezintă orientările și atitudinile pe care oamenii le au față de sistemul politic.

Am definit deja în Modulul II, *Educație și cultură civică – perspectivă atitudinală*, cultura politică. Vom spune acum doar că ea reprezintă orientările politice, adică atitudinile pe care oamenii le au față de sistemul politic și față de propria poziție în sistem. Afirmam acolo că de-a lungul timpului s-au dezvoltat trei tipuri de culturi politice: parohială (parohialul nu așteaptă nimic de la guvernământ), dependentă (supusul are o relație pasivă față de un guvernământ, de care altfel este conștient) și participativă (cetățeanul este orientat către sistem ca întreg și către structurile și procesele politice și administrative). În același context, cultura civică era definită ca fiind cultura politică participativă în care indivizii sunt orientați în mod pozitiv către sistemul politic; e cultura politică participativă este o cultură politică mixtă în care cele trei orientări sunt amestecate, cea dominantă fiind cultura politică participativă.

Cultura civică este cultura politică participativă.

Pe de altă parte atitudinile sociale nu sunt simple opinii, ci ele exprimă o experiență particulară a socializării, fiind o măsură a modului în care oamenii interiorizează funcționarea regimului politic.

3.3. Socializarea politică: competență și valori democratice

Socializarea politică debutează de timpuriu, în perioada preadultă. Studiile sugerează că experiențele din această perioadă sunt o sursă a atitudinii politice de mai târziu. Spre exemplu, predispoziția spre autoritarism este influențată de tipul de comportament în care copilul a fost implicat încă de la vârste fragede.

Socializarea politică poate fi influențată de atitudinile autoritare ale familiei.

Atitudinile autoritare din familie reprezintă primele experiențe ale individului în raport cu o autoritate. Este foarte probabil ca primele concepții cu privire la sistemul politic să reprezinte o generalizare a unor experiențe de familie. Diferențierea dintre rolurile familiei și cele politice se petrece abia mai târziu. Cu siguranță experiențele nonpolitice din copilărie pot juca un rol important în atitudinile și comportamentul politic ulterior, dar impactul decisiv este realizat de experiențele adolescenței și de cele ale vârstei adulte.

De la o generație la alta sunt transferate atitudini față de guvernământ.

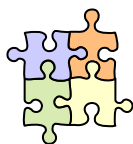
Formele deliberate de socializare politică, cum ar fi învățarea intenționată a atitudinilor politice în familie și în școală, sunt decisive, chiar dacă transferul de loialitate partizană de la o generație la alta influențează pozițiile asumate conștient. Mai importante, însă, par a fi atitudinile mai generale, cum ar fi respectul sau lipsa de respect pentru guvernământ sau față de oamenii care îl reprezintă. Aceste atitudini nu au legătură cu o guvernare anume, precis identificată, ci cu toate formele de guvernare și de administrare a acesteia. Acest tip de respingere fără discernământ a guvernantului, transferat de la o generație la alta, înseamnă de fapt transmiterea lipsei de spirit civic către generațiile tinere.

Sursele atitudinilor politice pot fi: experiențele timpurii ale socializării, cele ale adolescenței, experiențele de participare din familie, școală și de la locul de muncă, sistemul politic și toate experiențele nonpolitice apropiate de formele de participare politică.

Așadar sursele atitudinilor politice sunt multiple. Ele includ experiențele timpurii ale socializării și pe cele ale adolescenței deopotrivă cu cele ale socializării politice ca adult. De asemenea ele se regăsesc în experiențele intenționate sau neintenționate, politice sau non politice. Problema este: care sunt sursele cele mai semnificative generatoare de atitudini politice și ce combinații ale experiențelor de mai sus sunt legate de diferite tipuri particulare de atitudini politice? Iată, în sinteză, câteva răspunsuri posibile, mai ales cu privire la perioada copilăriei și a adolescenței.

- Sistemul politic în sine este o sursă a atitudinilor individului față de sistem.
- Experiența nonpolitică cu persoane autoritare din afara sferei guvernamentale este generalizată de individ în domeniul politic. Dacă în relațiile sociale unui individ i se refuză șansa de a participa la decizie, el poate deduce că nu dispune de capacitatea de a controla decizia la nici un nivel.
- Dacă un individ a avut oportunitatea de a participa în familie, în școală sau la locul de muncă la luarea sau influențarea unor decizii, este probabil ca el să se considere competent și să își dorească experiențe politice asemănătoare.
- Un sistem politic autoritar inhibă apetitul pentru participare politică, chiar dacă acesta este dobândit în medii nonpolitice.
- Experiențele nonpolitice ale participării măresc disponibilitatea pentru un rol politic activ și conferă încredere în influența politică pe care individul o poate avea.
- Educația de tip democratic participativ în școală conduce către competență politică.
- Un nivel înalt de educație poate substitui lipsa participării familiale sau școlare timpurii.
- Participarea la decizie la locul de muncă este un factor important în educarea culturii politice participative, acest mod de participare fiind apropiat de formele de participare politică.

Familia, școala, locul de muncă – în această ordine – formează o ierarhie de medii în care sunt approximate condițiile reale ale sistemului politic.

Temă de reflecție

1. **Formulați în nu mai mult de 25 de cuvinte o activitate de învățare de tip participativ în care să fie exersate competențele de cooperare și lucru în echipă.**

2. **Consiliul elevilor este o formă de organizare a elevilor prin care se poate educa spiritul civic? Prezentați în cinci fraze o activitate a acestuia care să susțină răspunsul pe care l-ați dat!**

3. **Citiți textul de mai jos și răspundeți la următoarele cerințe (maximum două fraze pentru fiecare răspuns):**
  - a. **Care sunt valorile pe care le-au adoptat membrii organizației civice Charta '77 ?**

  - b. **Care dintre valorile identificate susțin domeniul democrației participative?**

  - c. **Care sunt formele prin care s-a exprimat public Charta '77?**

  - d. **Pornind de la conținutul acestui text formulați o definiție a societății civile ! Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului (nu mai mult de trei fraze).**

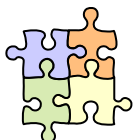
"Charta '77 este o comunitate liberă, informală și deschisă, în care coexistă convingeri, religii și profesii diferite. Membrii acesteia sunt legați prin dorința de a acționa individual și colectiv pentru drepturile umane și civile în Cehoslovacia și în lumea întreagă. Sunt drepturi garantate de înțelegerile finale ale Conferinței de la Helsinki din 1975 și de alte tratate internaționale împotriva războiului, violenței și represiunii. Astfel, Charta '77 se bazează pe solidaritatea și prietenia tuturor oamenilor care împărtășesc interesul pentru anumite idealuri. (...)

Charta '77 nu constituie o opoziție politică organizată. Ea sprijină doar binele comun, așa cum fac multe organizații similare care promovează inițiativa civică atât în Est cât și în Vest. Ea nu are intenția de a trasa programe specifice și radicale pentru reforma politică și socială, ci încearcă inițierea unui dialog constructiv cu autoritățile politice și de stat, atrăgând mai ales atenția asupra unor violări clare ale drepturilor omului și ale celor civile – prin demonstrarea lor documentată, sugerarea unor soluții, înaintarea de propuneri generale pentru a se asigura că aceste drepturi vor fi respectate pe viitor, și acționarea ca mediator în disputele dintre cetățeni și stat."

Hans Peter Riese, Primăvara de la Praga

3.4. Conștientizarea politicului, angajament și partizanat politic

Democrația este un sistem politic în care cetățenii obișnuiți își exercită controlul asupra elitelor politice. Luarea deciziilor este concentrată în mâinile a foarte puțini oameni, iar politica nu poate fi făcută de cetățenii obișnuiți, nici de către opinia publică și nici de societatea civilă. Problema democrației o reprezintă măsura în care? și cum? cetățenii obișnuiți îi controlează și influențează pe cei care iau deciziile semnificative ale unei societăți.

Temă de reflecție

Citiți textele de mai jos și formulați un proiect (obiective, grup țintă, acțiuni, modalități de monitorizare și evaluare) prin care o organizație civică a elevilor poate acționa pentru a influența intenția autorităților locale de a construi o clădire pe locul în care se află un parc frecventat de către locuitorii comunității respective. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului (în maximum 100 de cuvinte).

Pentru formularea răspunsului, recitiți răspunsurile pe care le-ați formulat în unitatea de învățare anterioară.

“Societatea civilă poate fi definită ca un ansamblu de inițiative zonale, spontane, nonguvernamentale, care exprimă un efort de a controla și de a limita tendințele expansioniste ale statului asupra individului.”

“Societatea civilă este un agregat de rețele și instituții, care fie că există și acționează independent de stat, fie că sunt organizații oficiale capabile să-și dezvolte propriile perspective spontane privind problemele naționale și locale și apoi să impună aceste perspective membrilor lor, unor grupuri restrânse și, până la urmă, autorităților.”

“Societatea civilă este un efort colectiv de a reduce pretențiile și prerogativele statului autoritarist. Strategia societății civile se bazează pe gradualism, nonviolență și educare socială prin participarea la activitățile nesubordonate statului.”

Vladimir Tismăneanu, Reinventarea politicului

Cetățeanul vorbește limbajul revendicărilor

În acest context, un cetățean care trăiește într-o societate democratică vorbește limbajul revendicărilor. Influența acestuia asupra guvernământului are loc atunci când oficialii guvernamentali consimt la revendicările sale de teamă că altminteri vor pierde voturi sau pentru că ei consideră legitimă revendicarea respectivă. Astfel oamenii percep politicul ca având un efect pozitiv asupra lor, a familiilor lor, și comunității.

Conștientizarea politicului înseamnă informare și implicare în procesele de *input* și *output* politic

Conștientizarea politicului înseamnă, pentru cetățeanul participativ, în primul rând informarea cu privire la sistemul politic, la procesul deciziilor și la mersul afacerilor politice. Informarea presupune deja un angajament civic, limitat însă, și exprimă orientarea civică. Influențarea politicului, realizată printr-o varietate de mijloace, înseamnă implicarea și participarea efectivă a cetățeanului la procesul de *input* politic, adică la procesul prin care sunt luate deciziile politice.

Decizia politică poate fi influențată pozitiv de convingerea că oamenii pot s-ar putea implica în luarea deciziilor

De regulă însă oamenii sunt mai interesați de rezultatele și efectele (*output* politic) deciziilor politice decât de procesul de luare a deciziilor. Așa se explică numeroasele scrieri critice la adresa sistemelor politice, articolele de presă, comentariile, analizele etc, care urmează luării unei decizii; sunt mult mai puține referințele la procesul luării deciziei și, în consecință, reflexul de a ne implica în desfășurarea procesului politic este considerabil atenuat.

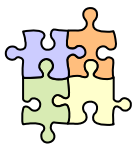
Percepția indivizilor cu privire la abilitatea de a exercita o influență politică este foarte importantă, chiar dacă ei vor încerca rareori să-și folosească această influență sau vor fi lipsiți de succes atunci când vor încerca să o facă. Dacă un individ crede că poate avea o influență asupra sistemului politic, e foarte probabil că el va încerca să se folosească de ea. Altfel spus, el are toate argumentele pentru a fi considerat un potențial cetățean activ, participativ.

Existența convingerii că oamenii pot influența sistemul poate afecta pozitiv funcționarea instituțiilor politice. Dacă cei care iau decizii cred că omul obișnuit ar putea să participe, este probabil ca ei să se comporte pozitiv în raport cu organismul social în ansamblul său, simțindu-se sub presiunea permanentă a observației și a unei potențiale acțiuni civice.

Întrebările care se pun sunt:

1. În ce circumstanțe un individ va face un efort conștient de a influența guvernământul local sau național?
2. Ce metode vor fi folosite în încercarea de influențare?
3. Care va fi efectul încercării de influență?

Temă de reflecție

Pornind de la întrebările de mai sus:

1. **Identificați două situații în școală în care Consiliul Elevilor s-ar putea implica pentru a influența deciziile Consiliului de Administrație. Propuneți într-o frază cel puțin o metodă de influențare a deciziei.**
2. **Identificați cel puțin două probleme ale comunității voastre în care cetățenii ar putea încerca să influențeze deciziile Consiliului Local. Propuneți cel puțin două metode de influențare a deciziei (câte două fraze pentru fiecare metodă).**

Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

Test de autoevaluare 1

Comparați definiția dată democrației la pagina 43 cu informațiile pe care le aveți cu privire la apariția și evoluția democrației, apoi indicați cel puțin trei instanțe istorice în care definiția dată în această unitate este validă. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

Răspunsul poate fi consultat la pagina 66.

Loialitatea, fidelitatea, responsabilitatea sunt termenii morali în care se definește partizanatul politic.

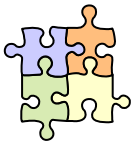
Democrația presupune existența sentimentului partizan. Asta implică faptul de a te declara de partea cuiva, presupune că ai convingeri și sentimente cu privire la cursul acțiunii politice, înseamnă sprijinirea unor grupuri și opoziția în raport cu altele. Partizanatul politic implică sentimentul politic, a cărui calitate principală ar trebui să fie faptul că el este exprimabil deschis într-o atmosferă capabilă să accepte existența sentimentelor partizane. Loialitatea, fidelitatea, responsabilitatea sunt termenii morali în care se definește partizanatul politic.

Partizanatul ostil poate duce chiar la suprimarea vieții democratice.

Pe de altă parte, partizanatul ostil celorlalți sau un ton al vieții politice amenințător poate duce la diminuarea sentimentului de securitate personală sau de grup, la inhibarea exprimării partizanatului politic, la limitarea libertății de comunicare politică sau chiar la suprimarea vieții politice democratice. Prin urmare, partizanatul deschis și moderat este esențial pentru o societate democratică stabilă.

Afilierea la diverse grupuri sociale afectează direct partizanatul politic.

Într-o țară cetățenii sunt afiliați cetățeniei lor naționale, grupurilor etnice cărora le aparțin, partidelor, asociațiilor, unor grupuri de interes, unor asociații profesionale, unor culte religioase, unor identități regionale, chiar unor asocieri recreaționale și de petreceri. Aceste apartenențe sunt uneori conflictuale, iar indivizii tind să-și modeleze și să-și combine interesele astfel încât să reducă la maximum conflictele. Această situație îi face pe oameni să se abțină de la opțiunile politice, apartenențele primare și mai intime având prioritate.

Temă de reflecție

Între anii 1991 – 1999 locuitorii din fosta Iugoslavie s-au aflat uneori în situația de a-și armoniza opțiunile politice și statale cu apartenența etnică individuală și cu compoziția etnică a familiei. Care ar fi argumentele voastre pro și contra dezmembrării unei familii mixte (de exemplu, soțul sârb – soția croată)? Care ar fi opțiunea voastră intimă dacă ați fi puși într-o astfel de situație? Motivați opțiunea în cel mult cinci fraze. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

Studiile au pus în evidență existența a patru tipuri de partizanat:

1. **Partizantul deschis.** Presupune implicarea emoțională în viața politică (spre exemplu, în campaniile electorale), dar nu este atât de intens partizan încât să refuze un partener de viață orientat spre opoziție sau să rupă relațiile cu membrii partidului opus.
2. **Partizantul apatic.** Este un votant indiferent, care nu se implică în competiția electorală și nici nu refuză o căsătorie interpartinică.
3. **Partizantul intens.** Este preocupat de căsătoria dincolo de partide și este implicat emoțional într-o campanie electorală, fiind rupt de adversarii politici.
4. **Partizantul parohial.** Este preocupat de căsătoria interpartinică, dar indiferent în raport cu sistemul politic.

Angajamentul echilibrat față de politică este esențial pentru o democrație prosperă.

În căutarea motivelor pentru care cooperarea politică cu concetățenii pare a fi mai simplă și mai frecventă în unele țări decât în altele, structura de mai sus pare lămuritoare. Abilitatea liberă de a forma grupuri pentru activitatea politică pare a fi legată de natura generală a angajamentului cetățenilor față de politică: cetățeanul este "echilibrat" sau "ținut sub control", implicarea fiind menținută în anumite limite. Echilibrul este vital pentru o democrație prosperă: implicarea în politică nu trebuie să fie atât de intensă încât să pună în pericol stabilitatea. Acest angajament echilibrat față de politică este legat de existența unor valori sociale fundamentale: o încredere socială larg răspândită și o prețuire a amabilității și generozității oamenilor. Deducem de aici faptul că încrederea socială afectează încrederea politică și voința de a coopera cu ceilalți.

Încrederea socială afectează încrederea politică.

Aceste reflexe sociale denotă faptul că relațiile sociale ar trebui să fie guvernate de alte valori decât cele politice. Spre exemplu, nu ar trebui permisă divizarea familiei din considerente politice, deoarece valorile politice, invocate într-un conflict familial, nu sunt valori absolute. Atitudinile interpersonale sunt mai generale și determinante în raporturile sociale, în timp ce valorile politice sunt “mai” exterioare valorilor umane.

Relațiile sociale ar trebui să fie guvernate de alte valori decât cele politice.

Temperarea controverselor politice nu exclude implicarea și participarea cetățeanului, ci doar așezarea politicii “la locul ei”, fapt ce presupune echilibru și control în politică. Menținerea integrității și stabilității sistemului politic implică o mai mare neutralitate afectivă în toate tipurile de relații, mai multă toleranță față de ambiguitate, precum și vocația multivalorică. Este împiedicată astfel fragmentarea relațiilor între structurile politice, corpul politic și societate în ansamblul ei.

3.5. Rolul politic și economic al Uniunii Europene

La sfârșitul celui de-al doilea război mondial sensul unității europene era prosperitatea egal împărțită.

Ideea unei păci europene definitive s-a născut la sfârșitul primului război mondial. Eșecul politic al Tratatelor de pace de la Versailles a dus la izbucnirea celui de-al doilea război mondial. La finalul acestuia a fost imaginată o structură concretă a unei asemenea păci: ea trebuia să se bazeze pe comunitatea economică a statelor, adică pe o țesătură de interese materiale care să facă imposibil conflictul. Sensul politic al unității europene a devenit prosperitatea egal împărțită.

Unitatea europeană s-a clădit inițial pe o bază economică industrială.

Clădită inițial pe o bază economică industrială (“cărbone și oțel”), unitatea europeană a evoluat spre politic și spiritual. Ideea politică și culturală s-a afirmat cu dificultate datorită naționalismelor de tot felul din Europa Occidentală și datorită campaniei de denigrare a ideii de unitate europeană dusă de URSS, care își vedea astfel amenințată poziția dominatoare în Europa de Est. La începutul construcției europene, statele comuniste au refuzat să recunoască Comunitatea Economică Europeană (CEE), deoarece se considera că aceasta este expresia economică a NATO, inamicul politico-militar al URSS. Relațiile care s-au dezvoltat între CEE și țările din blocul comunist au fost restrânse și limitate la acorduri bilaterale.

Valorile politice europene sunt reductibile la noțiunea de democrație.

În acest context, liantul spiritual al unificării europene a devenit politica. Elementele prin care acesta era definită erau:

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ca o constituție transnațională, obligatorie;
- Regimul politic parlamentar;
- Libertățile și drepturile politice garantate;

- Răspunderea guvernanților față de cetățeni;
- Egalitatea între etnii, religii și sexe;
- Liberalismul economic, ca suport al acestei construcții;

În cadrul Uniunii Europene de azi sunt reunite state cu religii diferite (catolici, protestanți, ortodocși), cu tradiții și orizonturi culturale foarte diverse, cu forme de stat diferite (monarhii și republici de diferite tipuri). Ceea ce unește aceste țări este atașamentul politic față de aceleași valori, reductibile la noțiunea de democrație.

Calitatea de stat membru presupune aderarea la reguli precise și valori democratice ferme.

Aderarea la Uniunea europeană înseamnă dorința unui stat de a face parte dintr-un sistem care are la bază reguli precise și o disciplină economică, socială, politică și în domeniul drepturilor omului foarte strictă. Între condițiile pe care statele care doresc integrarea trebuie să le îndeplinească sunt două foarte importante:

- Calitatea de stat european, Uniunea Europeană fiind un ansamblu de organizații regionale care include state apropiate geografic;
- Respectarea principiilor fundamentale ale Uniunii; aceste principii au fost consacrate prin Tratatul de la Amsterdam (intrat în vigoare la 30 mai 1999) și reprezintă un set de valori comune ale statelor membre.

Criterii de aderare la Uniunea Europeană.

Din acest set de valori și principii, au fost deduse criteriile de aderare la Uniunea Europeană, pe care orice stat trebuie să le îndeplinească pentru a deveni membru al acestei comunități:

- Instituții stabile, garantând democrația, primatul dreptului, drepturile omului, respectarea și protejarea minorităților;
- Economie de piață viabilă și capacitatea de a face față concurenței economice din cadrul UE;
- Asumarea obligațiilor uniunii economice și monetare;
- Acceptarea experienței și valorilor comunitare și integrarea reală;

Aplicarea acestor criterii a dus, în cele mai multe situații, la diferențierea candidaților. Spre exemplu, România se afla în 1998 pe ultima poziție între candidații la aderare. Cauza principală era deteriorarea situației economice: oprirea restructurării economiei, lipsa disciplinei financiare, ineficiența instituțiilor economiei de piață, lipsa consensului privind reformele economice și instabilitatea macroeconomică. Comisia Europeană a constatat lipsa de capacitate a administrației de a accepta experiența și valorile comunitare, iar în ceea ce privește criteriul politic, singurele rezerve erau exprimate în legătură cu corupția și funcționarea sistemului justiției. În contextul crizei din Iugoslavia din 1999, Uniunea Europeană a inclus în strategia de aderare “capacitatea statelor candidate de a contribui la reconstrucția regiunii Balcanilor.”

Integrarea unui stat în Uniunea Europeană este una de tip parteneriat și presupune acceptarea a două principii:

Principiul subsidiarității

- Principiul subsidiarității (subsidiaritatea înseamnă sprijin, asistență) reprezintă intervenția în ultimă instanță a Uniunii Europene, în urma epuizării posibilităților de intervenție ale statului aflat în dificultate.

Principiul transferului de suveranitate

- Principiul transferului de suveranitate se manifestă prin introducerea regulilor de drept comunitar în dreptul național atunci când acestea sunt incompatibile sau opuse dispozițiilor comunitare.

Documente și tratate ale Uniunii Europene

Principalele documente pe care se întemeiază acțiunea Uniunii Europene sunt:

- **Tratatul de la Roma, adoptat în 1957**, prin care:
  - s-a constituit Comunitatea Economică Europeană;
  - realizarea unei Piețe Comune prin integrarea progresivă a politicilor economice ale statelor membre, promovarea și dezvoltarea armonioasă a activităților economice în ansamblul Comunității, creșterea neîntreruptă și echilibrată, o stabilitate sporită, ridicarea accelerată a nivelului de trai și relații mai strânse între statele pe care le reunește.
- **Actul unic european, adoptat în februarie 1986**, prin care:
  - s-a realizat piața unică europeană;
  - a fost instituită libera circulație a persoanelor, mărfurilor, serviciilor și capitalurilor;
- **Tratatul de la Maastricht, adoptat în 1993**, prin care:
  - s-a decis introducerea monedei unice;
  - s-au fixat termenii în care se realizează politica externă comună;
  - s-a stabilit cooperarea în domeniile justiției și al afacerilor interne;
- **Tratatul de la Amsterdam, adoptat în 1997**, prin care:
  - au fost eliminate ultimele obstacole din calea liberei circulații a bunurilor și serviciilor, fiecare stat membru fiind nevoit să colaboreze mai strâns în cadrul Europolului;
  - s-au creat instituții și proceduri capabile să asigure buna funcționare a unei Uniunii extinse.
- **Tratatul de la Nisa, adoptat în 2001**, prin care s-a lansat o amplă dezbatere cu privire la viitorul Uniunii Europene, ce a dus la Declarația privind viitorul Uniunii Europene adoptată de Consiliul European la Laeken, în 15 decembrie 2001. Prin această Declarație, UE își propunea să devină mai democratică, mai transparentă și mai eficientă, și să deschidă calea către o Constituție care să răspundă așteptărilor cetățenilor europeni. A fost convocată o Convenție care a reunit 105 membrii, reprezentanți ai instituțiilor europene și parteneri sociali europeni. Convenția a elaborat textul Constituției europene.
- **Textul Constituției europene a fost adoptat în 2003** și este structurat în patru părți:
  - Dispoziții care definesc UE, obiective, competențe, proceduri decizionale, instituții;
  - Carta drepturilor fundamentale;
  - Politici și acțiuni ale Uniunii Europene;

➤ Clauze finale;

Constituția europeană	Constituția Europeană ¹ definește Uniunea Europeană ca uniunea cetățenilor și statelor Europei, deschisă tuturor statelor europene care îi respectă valorile și se angajează să le promoveze în comun. Constituția enunță valorile pe care s-a fondat Uniunea: respectul demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și respectul drepturilor omului. Aceste valori sunt comune tuturor statelor membre într-o societate caracterizată de pluralism, toleranță, dreptate, solidaritate și nediscriminare. Libera circulație a persoanelor, a bunurilor, a serviciilor și a capitalurilor, precum și libertatea de stabilire sunt garantate de Uniune în interiorul său. Constituția interzice orice discriminare pe bază etnică.
Valori promovate în Constituția europeană	Uniunea combate excluderea și discriminarea și promovează dreptatea și protecția socială, egalitatea sexelor, solidaritatea între generații, protecția drepturilor copiilor, coeziunea economică, socială și teritorială, precum și solidaritatea între statele membre. Uniunea respectă identitatea națională a statelor membre, inclusiv în ceea ce privește autonomia locală și regională.
Cetățenia europeană	Cu privire la cetățenia europeană, Constituția UE precizează că aceasta este complementară cu cetățenia națională și nu o înlocuiește. Drepturile care derivă din calitatea de cetățean european sunt: dreptul de liberă circulație și de liberă stabilire, dreptul de vot și de eligibilitate în Parlamentul european ca și la alegerile municipale, dreptul la protecție diplomatică și consulară, dreptul la petiție în fața Parlamentului european, dreptul de a scrie instituțiilor europene într-o limbă a Uniunii și de a primi răspuns în aceeași limbă, dreptul de a participa la viața democratică și dreptul de a avea acces la documente.
Carta drepturilor fundamentale ale cetățeanului european	Carta drepturilor fundamentale reprezintă un catalog de drepturi mai vast decât cel al Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO), care se limitează la drepturile civile și politice. Carta drepturilor fundamentale este un document structurat în șase capitole: Demnitatea, Libertățile, Egalitatea, Solidaritatea, Cetățenia și Justiția și cuprinde 54 de articole care definesc valorile fundamentale ale Uniunii Europene și drepturile civile, politice, economice și sociale ale cetățeanului european. Primele capitole ale Cartei sunt dedicate demnității umane, dreptului la viață, dreptului la integritatea persoanei, libertății de exprimare și libertății de conștiință. În capitolul "Solidaritatea" sunt introduse drepturi sociale și economice, precum: dreptul la grevă, dreptul salariaților la informație și consultări, dreptul de a avea atât viață de familie, cât și viață profesională, dreptul la protecție socială și la serviciile sociale din interiorul Uniunii Europene, protecția sănătății.

---

¹ Este vorba de un proiect ce se află încă în dezbatere în statele europene și în curs de avizare de către parlamentele naționale. Nu are încă decât o valoare prospectivă.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene promovează, de asemenea, egalitatea între sexe și introduce drepturi, precum protecția datelor, interzicerea practicării eugeniei și a clonării ființelor umane, dreptul la un mediu protejat, drepturile copilului și ale persoanelor în vârstă sau dreptul la o bună administrare.

Test de autoevaluare 2

1. Enumeră cinci drepturi fundamentale care derivă din calitatea de cetățean european.
  -
  -
  -
  -
  -
2. Identificați și notați trei teme și lecții, în programele de istorie de gimnaziu, în care puteți valorifica ideea cetățeniei europene și pe cea a drepturilor fundamentale ale cetățenilor europeni. Vedeți și răspunsurile pe care le-ați dat la temele de reflecție din prima unitate de învățare. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.
3. Precizați câte o reglementare prevăzută în următoarele documente: tratatul de la Roma, tratatul de la Maastricht. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.
4. Propuneți o metodă de învățare activă adecvată parcurgerii temelor identificate la punctul 2 al testului. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

3.6. Emigrație și imigrație²

Oamenii au migrat neîntrerupt din preistorie până în zilele noastre.

Migrația oamenilor este un fenomen întâlnit în istorie încă de la sfârșitul preistoriei. Prima mare migrațiune, documentată arheologic, a fost cea a popoarelor indo-europene spre Europa și spre Orient. Cea mai importantă consecință a acestor mișcări de populații a fost formarea popoarelor care vor construi civilizația antichității. Un proces istoric comparabil va avea loc peste aproximativ o mie de ani; migrația popoarelor germanice, slave și asiatice va schimba configurația etnică a continentului european și va pune capăt modelului cultural și de civilizație antic.

De-a lungul evului mediu și în epoca modernă, fenomenul migrației oamenilor dintr-un loc în altul a continuat să se manifeste, dar fără a produce consecințe economice, sociale, etnice, politice sau culturale majore. Cu siguranță perioadele cele mai reprezentative din punctul de vedere al mobilității civilizației europene sunt cea a marilor descoperiri geografice și cea a formării marilor imperii coloniale.

Tipologia migrațiilor poate fi alcătuită în funcție de cauzele care au generat migrațiile

Secolul al XX-lea a înregistrat, mai ales în a doua sa jumătate, o revigorare a fenomenului migrației, cu consecințe dintre cele mai profunde asupra societății contemporane și asupra viitorului. Pentru perioada contemporană tipologia migrațiilor poate fi alcătuită în funcție de cauzele care au generat migrațiile:

- Migrația economică
- Migrația ca rezultat al procesului de decolonizare
- Migrația ca efect al prăbușirii regimurilor comuniste
- Migrația etnică, efect al războaielor de secesiune sau al politicilor de purificare etnică
- Migrația ca efect al globalizării

Dacă migrația economică este o constantă a istoriei, determinată de tendința oamenilor de a se deplasa dinspre zonele sărace, unde veniturile lor sunt scăzute, către zone prospere economic, unde venitul anticipat este mare, celelalte tipuri de migrații sunt efecte ale unor procese istorice ample sau ale unor evenimente și conjuncturi istorice.

În continuare vom evoca o parte din efectele neo-migrațiilor contemporane (termenul de „neo-migrație” este sinonim cu cel de „migrație”, fiind folosit în unele lucrări și articole de specialitate în ultimii ani), propunând două studii de caz, prezentând posibile perspective de abordare, sugerând modalități de exploatare didactică a subiectului,

---

² Recent, MEC a aprobat programa pentru un curs opțional (autor, prof. Ecaterina Stănescu) dedicat fenomenului migrațiilor contemporane (programa poate fi consultată la adresa www.edu.ro sau www.cnc.ro).

precum și oportunități de exprimare la nivelul formării unor competențe specifice.

Comunismul a „stimulat” emigrarea.

➤ **Studiu de caz: Comunismul și migrațiile**

Din perspectiva statisticilor emigrației, nu a trecut nici măcar o zi, de la instaurarea socialismului în Rusia, în 1917, iar din 1945 pe scară largă în tot Estul Europei, în care statele socialiste să nu fi alimentat dorința populației de a fugi de sistemul comunist. Spre exemplu, din Republica Democrată Germană, în 15 ani de socialism, 4 milioane de est-germani (aproximativ 20% din populație) au migrat către Vest. S-a ajuns chiar la 1000 de persoane pe zi, până când, la 13 august 1961, pentru a evita implozia, regimul comunist al Germaniei de Est și-a sigilat granițele cu Vestul: ziduri uriașe, sârmă ghimpată, gard electrificat, câmpuri minate, dispozitive de foc automat, turnuri de control și patrule militare dotate cu armament greu; 100 de mile în jurul Berlinului de Vest și 900 la granița cu Republica Federală Germania.

Acest exod al populației dinspre Europa de Est spre Europa Occidentală oferă imaginea dramatică a încălcării drepturilor omului de către regimurile comuniste, precum și a inferiorității economice a acestor state. În economiile comuniste aproape toți factorii de producție erau în proprietate publică, piața pentru bunurile de capital fiind inexistentă ca și prețurile pentru acestea. Fără prețuri pentru bunurile de capital, contabilitatea costurilor era imposibilă, iar rezultatul a fost o alocare permanentă a resurselor. În plus, proprietatea colectivă socializează atât câștigurile, cât și pierderile din producție. Orice inițiativă particulară de a spori cantitatea sau calitatea producției era descurajată psihologic de spiritul egalitarist în care erau abordate câștigurile și pierderile. Rezultatul: au fost încurajate delăsarea și neglijența. Orice decizie cu privire la ce?, cum? și unde? să se producă era o afacere politică.

Temă de reflecție

Analizați textul și precizați în câte o frază:

- a. doi factori care descurajează producătorul socialist
- b. doi factori care stimulează economia capitalistă

Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

“Absența democrației (a alegerilor multi-partide) nu are nimic esențial în comun cu situația deplorabilă a socialismului. În mod clar, nu principiul de selectare a politicienilor a fost acela ce a produs ineficiențele socialismului, ci politica și luarea deciziei politice în sine sunt responsabile. În condițiile unor factori de producție socializați, fiecare decizie necesită asentimentul colectiv. Pentru producătorul individual este lipsită de importanță modalitatea prin care sunt aleși cei ce își dau acordul. Ce contează pentru el este doar faptul că această permisiune trebuie căutată. Cât timp durează această stare de lucruri, stimulentele producătorilor de a obține ceva este redus, iar sărăcirea va continua.

Opusul socialismului este, așadar, nu democrația, ci proprietatea privată și capitalismul, ca ordine socială clădită pe recunoașterea proprietății private. Proprietatea privată este tot atât de incompatibilă cu democrația, pe cât este cu orice altă formă de guvernare politică.

Proprietatea privată presupune o societate complet de-politizată sau, cu cuvintele lui Marx, o anarhie a producției, în care nu guvernează nimeni, iar toate

relațiile între producători sunt voluntare, prin urmare, reciproc avantajoase".

Hans-Hermann Hoppe, *Pledoarie economică și etică pentru secesionismul european**, 2005

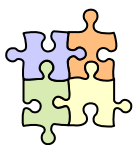
* Apărut sub titlul „*The Economic and Political Rationale for European Secessionism*” în *Secession, State & Liberty*, p. 191-223, David Gordon, ed., Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 1998.

Căderea comunismului în Europa de Est a deschis porțile emigrației către Europa Occidentală.

După 1990 șuvoiul migrațiilor din Europa de Est a erupt. Prăbușirea comunismului a indus în politica europeană migrația în masă. Ca direcție și amplitudine, migrația dinspre Europa de Est spre Occident poate fi comparată cu marile mișcări de populații ce au avut loc după căderea Imperiului roman. Milioane de oameni s-au îndreptat spre Apus: albanezi, bulgari, unguri, români, polonezi, ruși, baltici, iar în urma lor refugiații dintr-un mare număr de țări africane și asiatice.

La mijlocul anilor '90, mai mult de 30% din populația fostei URSS (adică aproape 100 de milioane de oameni) și-au exprimat dorința de a emigra. Estimările referitoare la numărul de emigranți sovietici între 2000 – 2010 sunt cuprinse între 5 și 40 de milioane de oameni. Acestea sunt câteva cifre care indică dimensiunile migrației.

De astă dată, nu guvernele Europei răsăritene au avut inițiativa de a bloca exodul spre Occident, chiar dacă ele au continuat să îngreuneze emigrația. Azi, mai degrabă guvernele occidentale sunt cele care își întăresc măsurile antiemigrație. Politicile acestor state, în condițiile procesului de integrare și a liberalizării migrației între statele membre ale Uniunii Europene, au impus condiții restrictive pentru europenii ne-occidentali. Dacă obținerea unor condiții legale de muncă este foarte dificilă, atunci străinii ajunși pe căi ilegale, sunt integrați în economia subterană, devenind un lumpenproletariat în creștere numerică.

Temă de reflecție

Descoperiți în comunitatea în care trăiți o situație de persoană emigrată într-o țară occidentală. Prezentați acest caz observând: cauzele emigrării, condițiile în care s-a produs emigrarea, destinația, situația juridică a persoanei în noua locație, condiții de muncă, de viață, resurse, relația cu familia din țară, relația cu țara gazdă, alte elemente semnificative. Propuneți elevilor o investigație similară, apoi comparați rezultatele și elaborați un text de 100 de cuvinte în care să prezentați rezultatele comparației. Folosiți spațiul de mai jos pentru notarea acestuia.

➤ Studiu de caz : Neo – migrațiile

Statisticile cu privire la imigrație în ultimele decenii indică cifre care au evoluat astfel :

1990 – aproximativ 120 de milioane de imigranți;
2000 – între 150 – 180 de milioane de imigranți;
2004 – aproximativ 350 de milioane de imigranți;

Imigrația ilegală

Aproximarea acestor cifre se datorează fluxurilor de imigranți ilegali, neconsemnați în acte oficiale, precum și politicilor naționale de restricționarea a migrației, care generează traficul de persoane. Se pare că organizațiile de traficanți tranzitează anual ilegal spre Europa peste 500 000 de persoane. De asemenea, în SUA, unde furnizorul de imigranți ilegali este Mexicul, trăiesc 10 milioane de mexicani (1 din 11 mexicani trăiește în SUA), iar 45% dintre copiii născuți din imigranți ilegali sunt mexicani. Profilul imigrantului ilegal arată: educație precară, lipsa calificării profesionale, practicarea activităților în economie fără documente legale și fără asigurări, faptul că aceștia acceptă salarii foarte mici, iar copiii proveniți din familii de imigranți ilegali nu au acces la servicii medicale sau la școli.

Consecințele pozitive ale imigrației

Pe de altă parte, pierderea fiecărei persoane productive de către țara de emigrație înseamnă un minus în venitul impozabil. Orice aflux de persoane reprezintă o creștere a veniturilor statului: chiar dacă se diminuează ratele salariale nominale, sporește venitul real *per capital*; o populație sporită implică o expansiune și o intensificare a diviziunii muncii, o mai mare productivitate fizică a muncii și, astfel, standarde de viață mai ridicate pentru toți.

Temă de reflecție

Pornind de la considerațiile de mai sus, analizați afirmațiile următoare și populați cinci posibile consecințe ale «nomadismului» modern. Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului (câte o frază pentru fiecare consecință).

1. Imigranții din Orientul Mijlociu în SUA înseamnă o populație educată și înalt calificată în proporție de 50%.
2. În UE există peste 23 de milioane de musulmani (5% din populație) cu o rată a fertilității de trei ori mai mare decât a europenilor.
3. Imigranții chinezi se regăsesc în proporție de 12 – 15% în Franța, care este de fapt o rampă de lansare către Canada.
4. În Austria 64% dintre traficanții de droguri sunt imigranți, iar între pușcăriași aceștia reprezintă 45%.
5. Problemele care pot apărea în politica externă a statelor în raport cu țările de origine ale imigranților sunt legate de influența etnică a diasporelor care se manifestă asupra comerțului, vânzării de arme, ajutoarelor economice, embargoului etc.

3.7. Evenimente, tendințe și agenți ai schimbării în lumea contemporană

Secolul XX a fost un “secol scurt”: el este situat cronologic între primul război mondial și 1990

Utilizarea bombei atomice la sfârșitul celui de-al doilea război mondial a marcat intrarea omenirii în era atomică, ceea ce a modificat radical ritmul revoluției industriale. Viteza de evoluție a umanității în sensul progresului și schimbării (mai ales în domeniul economic) a împins revoluția industrială către ultimele sale faze. Dincolo de efectele sale pozitive are și numeroase efecte secundare negative involuntare: creșterea sufocantă a producției, a productivității, a populației, a conflictelor potențiale, a potențialului distructiv, precum și modificări climatice sau ale mediului înconjurător.

Ritmul revoluției industriale a modificat datele fundamentale ale umanității.

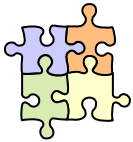
Pe plan politic, după al doilea război mondial s-au format două blocuri de putere, ambele cu pretenții universale și, în același timp, rivale: *Pax Sovietica*, definită de o structură de conducere centralistă și autocrat și *Pax Americana*, caracterizată de un sistem de conducere politică democratică și descentralizată.

Prăbușirea sistemului comunist a dat naștere, după 1990, unor conflicte de succesiune națională în statele succesoare postcomuniste. (Vezi conflictele din fosta Iugoslavie, dezmembrarea Cehoslovaciei, precum și numeroasele războaie din fostele republici ale URSS). Pe de altă parte, la nivel politic, câștigătorii Războiului Rece, în mod special SUA, s-au trezit confruntate cu o criză de autoritate generată de tendința de repolarizare a puterii la nivel global.

Globalizarea și acceptarea diversității sunt termenii, aparent contradictorii, în care se mișcă lumea contemporană.

În alte zone ale societății, cum sunt economia, grupurile sociale, profesionale, religioase și etnice, organizațiile, mijloacele de informare și comunicare, rețelele de interese, cultura, educația și altele, are loc o uniformizare a conceptelor, imaginilor, reflexelor cotidiene, influențelor datorată fenomenului globalizării. În contrast cu mondializarea este revitalizată, recunoscută și acceptată oficial diversitatea, atât ca expresie a mentalității individuale cât și a grupurilor. Pe acest fond se exprimă fenomene și tendințe care, probabil, în câteva decenii vor schimba în mod fundamental imaginea societății așa cum o cunoaștem astăzi.

Nu ne propunem o abordare exhaustivă a tendințelor globale contemporane. Vom sugera doar, prin *Temele de reflecție* de mai jos, o parte din aceste tendințe și vom explora împreună, din perspectiva educației civice și pentru drepturile omului, soluții alternative la problema terorismului și a dreptului la opinie.

Temă de reflecție 1

1. Analizați textele următoare și identificați tendințe în:

- știință
- politică
- viața privată
- economie
- religie

Redactați un scurt eseu nestructurat de maximum 200 de cuvinte în care să prezentați rezultatele analizei voastre. Eseul îl vei preda mentorului împreună cu lucrarea de evaluare.

“Schimbările de după 1989 au fost democratice în sensul de „populare”, adică elitele conducătoare au devenit mult mai largi și mult mai accesibile decât înainte. (...) Societățile est-europene au fost inundate de mase de „homines novi”, care nu gândesc în termenii modificărilor sistemice (cum nici conducătorii vizigoți sau vandali nu se gândeau la o reformare profundă a societății romane; nu era societatea lor;), ci în termenii de câștiguri, prestigiu și plăceri. Noile elite, semidelicvente, extrem de violente și complet lipsite de scrupule nu își privesc statul-națiune ca pe o realitate imuabilă. Acesta le e complet indiferent (de aceea sunt numite „iresponsabile”). Vor puterea acum, pentru ei și pentru lacheii și clienții lor, pentru a se bucura de viață pe loc, fără a se lovi de obiecțiile de legalitate și morală formulate de liberali și foști comuniști, pe care îi consideră niște intruși demodați.”

G. M. Tamás, Politici și societăți în Europa de Est, conferință susținută la Berkeley, California, 1999, în 22, 7-13.08.2001

„În 1910 toți fizicienii și chimiștii germani și englezi luați la un loc atingeau un total de opt mii de persoane. La sfârșitul anilor '80, numărul oamenilor de știință și al inginerilor angajați în cercetare și în dezvoltarea experimentală în lume era estimat la aproximativ cinci milioane, dintre care aproape un milion erau în Statele Unite și un număr cu puțin mai mare în statele Europei. Deși oamenii de știință au continuat să formeze o fracțiune mică a populației, chiar și în țările dezvoltate, numărul lor a continuat să crească spectaculos, aproape dublându-se în 20 de ani. Oricum ei formează vârful unui aisberg care ilustrează revoluția educațională.”

Eric Hobsbawm, O istorie a secolului XX, 1999

„Europa Centrală, ca familie de mici națiuni, are propria viziune despre lume, o viziune bazată pe o adâncă neîncredere față de istorie. Istoria, acea zeiță a lui Hegel și Marx, acea încarnare a rațiunii care ne judecă și ne decide soarta – aceea e istoria cuceritorilor. Popoarele Europei Centrale nu sunt cuceritoare. Ele nu pot fi separate de istoria europeană; nu pot exista în afara ei; dar ele reprezintă partea nefericită a istoriei; sunt victime și rămași pe dinafară. Și tocmai această viziune asupra istoriei e sursa culturii lor, a înțelepciunii lor, a „spiritului lor nesperios” ce persiflează grandoarea și gloria.”

Milan Kundera, Tragedia Europei Centrale, 1984

„În mariajul de altă dată, bărbatul își potolea dorința de a-și schimba partenera prin mijlocirea prostituției. Astăzi, chiar dacă prostituția se ține bine – chiar foarte bine – „aventurile” în mediul în care își duc oamenii viața se pot transforma în „legături”, și acestea vizează atât femeia, cât și bărbatul. Din momentul în care mariajul nu se mai bizuie pe exploatarea a două patrimonii puse laolaltă, și nici pe o activitate profesională comună (brutarul la cuptor, brutăreasa la casă), baza acestuia rămâne așadar sentimentul. Te poți angaja să girezi, pe parcursul întregii vieți, un comerț; dar nu poți garanta perenitatea dorinței tale.”

Philippe Ariès, Georges Duby (coordonatori), Istoria vieții private, 1997

„Opoziția față de democrație poate apărea din multe direcții diferite, deoarece persoanele care nu agreează noua democrație pot fi în dezacord în ceea ce privește alternativa la aceasta: unii sunt în favoarea unui lider puternic, iar alții doresc tehnocrați din domeniul economic sau militari care să ia deciziile. (...) Aprobarea întoarcerii la

conducerea comunistă, eliminarea parlamentului și desființarea partidelor, conducerea unui dictator și preluarea puterii de către armată constituie o singură dimensiune a sprijinului pentru alternativele nedemocratice. Aproximativ o treime din populație agreează aceste soluții.

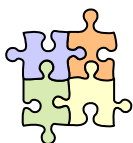
R. Rose, W. Mishler, C. Haerper, *Democrația și alternativele ei*, 2003

“Religiosul în particular este răspândit în toate sectoarele de activitate umană și socială. Fiecare își însușește fragmente disparate din această „credință” scăpată de sub reguli, pentru a-și construi propria casă spirituală. Astfel, se constată că secularizarea nu este sinonimă cu non-religia. Însă apariția misticilor alternative continuă să se situeze pe linia unei „eliberări de religie” caracteristice secolului al XX-lea. Dar nu trebuie să comitem o eroare de perspectivă: așa numita „întoarcere a spiritualității” se înscrie pe un fundal remanent de noncredințe, împovărat încă masiv de indiferență, de dezinteres pentru trebuințele omului și trebuințele lui Dumnezeu, respectiv pentru problemele sensului.”

Jean Vernette, *Secolul XXI va fi mistic sau nu va fi deloc*, 2003

“Fiindcă națiunile de pe pământ se îndreaptă către o economie globală, nu mai este limpede cine ce dorește să facă. Suntem profund antrenați într-un proces de redistribuire globală a muncii și a producției: Spania și Brazilia înlocuiesc Japonia în construcția de nave; Statele Unite cedează statelor din lumea a treia producția de îmbrăcăminte, oțel și automobile. activitatea lor industrială se reduce. În schimb, ca o parte a procesului de redistribuire, constatăm faptul că toate țările dezvoltate din lume se dezindustrializează. Ratele lor de creștere dovedesc acest lucru.”

John Naisbitt, *Megatendențe*, 1989

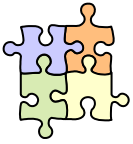

Temă de reflecție 2

Argumentați în câte 50 de cuvinte necesitatea educației civice în contextul următoarelor enunțuri care caracterizează istoria contemporană:

- “Știința de laborator se transformă în mod cotidian în tehnologie.”

- “Două treimi din populația lumii a câștigat puțin sau nimic de pe urma revoluției industriale”

- “Extremismul religios și terorismul fac ca diferențele și tensiunile normale să degenereze în conflicte violente”

- “Elitele politice pot oferi o varietate de forme de guvernământ, atât democratice cât și nedemocratice”

Temă de reflecție 3

Citiți textele și identificați:

- soluții propuse în prezent pentru combaterea terorismului;
- situații de încălcare a drepturilor omului;

Pentru fiecare soluție, respectiv, situație identificate alcătuiți câte o frază.

Folosiți spațiul de mai jos pentru formularea răspunsului.

“Parlamentul European (PE) a respins o inițiativă susținută de mai multe țări UE, care cer înregistrarea datelor privind convorbirile telefonice și corespondența prin e-mail, pentru combaterea terorismului și a crimei organizate. PE a aprobat un raport care ridică semne de întrebare în privința acestei măsuri și a compatibilității ei cu respectul față de viața privată și Convenția Europeană a Drepturilor Omului.”

Proiectul “Big Brother” respins de PE, Evenimentul zilei, 29.09.2005

“În decursul a câțiva ani, agenții israelieni l-au urmat pe tot globul și l-au suprimat pe rând, oriunde s-au aflat, pe toți participanții la masacrarea sportivilor israelieni la Olimpiada de la München. Nedemocratic? Nelegal? Există o altă soluție, atât timp cât nu ai posibilitatea reală de a-l aduce în fața justiției? Asemenea situații vor fi tot mai numeroase și sunt destule semne că democrațiile occidentale, aflate abia acum în fața confruntării cu primejdia terorismului de mari proporții, iau drept model dura experiență israeliană. Poate că nu va trece mult timp și legislația internațională se va adapta noii situații în care terorismul a devenit noua formă a războiului în secolul XXI.”

Leon Volovici, *Terorismul și “valorificarea traumei”*, Dilema veche, anul II, nr. 92, 2005

“Atât timp cât regimurile politice din Orientul Mijlociu sunt percepute de proprii cetățeni ca despotice, lipsite de credibilitate și legitimitate date de votul popular, șansele lor de a rezista presiunii islamiste sunt reduse. Iată de ce, anticipând aceste evoluții și urmărind atent strategia islamiștilor, americanii forțează azi un scenariu de democratizare rapidă a zonei. Intervenția în Irak reprezintă un element al acestei contrastrategii, ce urmărește crearea unui efect de domino în regiune, menit să asigure prin democrație rezistența locală în fața ofensivei fundamentaliste. Succesul este incert. Dar alternativele la succes sunt și mai puțin încurajatoare. O simplă privire asupra proiecțiilor și planificării islamiste ne reamintește cu brutalitate miza imensă a războiului în care este antrenată azi civilizația modernă.

Dragoș Paul Aligică, *Cele 7 faze ale Jihadului*, “22”, nr.808, 2005

“Există o ideologie care ne vine din mediile de stânga ale Statelor Unite ale Americii, care a devenit atotputernică în anii '90 ai secolului trecut, și care poartă numele antipatic de “corectitudine politică”.

Ce este corectitudinea politică? Muray Rothbard a definit-o ca fiind o formă de stângism, preluată mulțumit în convingerile morale bigote ale unui neopuritanism care nu mai este religios, este ideologic. Afirmăția de bază a corectitudinii politice, care este

o formă de colectivism, este aceea că grupurile știu mai bine ce trebuie gândit, cum trebuie acționat și ce trebuie simțit. Pentru a face mai bună societatea și în scopul eliminării conflictelor care fac viața socială complicată (inegalitatea, xenofobia, discriminarea etc), soluția corectitudinii politice este reeducarea criticilor, pe plan individual, și discriminarea pozitivă a adepților, pe plan instituțional. (...) Corectitudinea politică nu încearcă să ne convingă, ci caută să ne constrângă. Și nu prin argumente ci cu ajutorul puterii instituționalizate. De aceea este odioasă.”

Horia Roman Patapievici, *Legalizarea criminalizării diferențelor de opinie*, Dilema veche, anul II, nr. 60, 2005

3.8. Răspunsuri la testele de autoevaluare

1. Atena secolului al V-lea î.Hr., Roma republicană, sfârșitul domniei lui Carol I al Angliei, perioada revoluției americane etc.

Dacă întâmpini dificultăți, consultă unitatea de învățare 1 din acest modul. Poți relua și modulele de istorie antică (autor prof.dr. Vlad Gh. Nistor, unitățile de învățare 3 și 5), de modernizare (autor prof.dr. Lucia Popa).

2.

2.1. Cinci din următoarele răspunsuri posibile: dreptul de liberă circulație și de liberă stabilire, dreptul de vot și de eligibilitate în Parlamentul european ca și la alegerile municipale, dreptul la protecție diplomatică și consulară, dreptul la petiție în fața Parlamentului european, dreptul de a scrie instituțiilor europene într-o limbă a Uniunii și de a primi răspuns în aceeași limbă, dreptul de a participa la viața democratică și dreptul de a avea acces la documente.

2.2. Printre temele posibile sunt: Europa între absolutism și liberalism, stat și națiune în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, democrație și totalitarism, lumea postbelică și problemele sale.

2.3. Câte una din următoarele variante posibile:

Tratatul de la Roma: s-a constituit Comunitatea Economică Europeană; realizarea unei Piețe Comune prin integrarea progresivă a politicilor economice ale statelor membre, promovarea și dezvoltarea armonioasă a activităților economice în ansamblul Comunității, creșterea neîntreruptă și echilibrată, o stabilitate sporită, ridicarea accelerată a nivelului de trai și relații mai strânse între statele pe care le reunește.

Tratatul de la Maastricht: s-a decis introducerea monedei unice; s-au fixat termenii în care se realizează politica externă comună; s-a stabilit cooperarea în domeniile justiției și al afacerilor interne;

2.4. Posibile metode active: SINELG, predarea reciprocă, jurnalul cu dublă intrare, simularea, investigația, „scaunul fierbinte”.

Dacă întâmpini dificultăți, recitește secvența 3.5., precum și secvențele referitoare la metode din modulul Didactica 2.

3.9. Lucrare de verificare 3

1. Realizează în paralel planificările calendaristice pentru anul școlar următor, la clasa a VII-a sau a VIII-a, la istorie și cultură civică. Identifică cel puțin două teme contemporane cu relevanță pentru formarea civică – 2 puncte ; realizează asocieri între cele două planificări (cel puțin două) – 2 puncte.

2. Schițează un plan de acțiune pentru atingerea unui obiectiv civic din programa disciplinei tale (vei alege clasa). Identifică activități adecvate obiectivului și resurse necesare, alcătuește calendarul derulării și enunță 2-3 posibile acțiuni de promovare a

acestei activități la nivelul școlii. Enunță obiective, listează activitățile, formulează criterii de evaluare. Textul nu poate depăși 300 de cuvinte.

Barem de notare: obiectivele sunt măsurabile și realizabile – 2 puncte ; activitățile sunt stimulative pentru elevi – 1 punct ; activitățile conduc la realizarea obiectivelor – 1 punct ; criteriile de evaluare a activității elevilor sunt clare – 1 punct ; din oficiu – 1 punct.

În caz că întâmpini dificultăți

La punctul 1, reia unitățile de învățare 2 și 3 din modulul Didactica 1.

La punctul 2, trebuie să revezi recomandările făcute la unitatea de învățare 2 din modulul Didactica ariei curriculare Om și Societate.

3.10. Resurse suplimentare

Bîrzea, Cezar, *Educația pentru cetățenie într-o societate democratică: o perspectivă a educației permanente*, Consiliul Europei, Strasbourg, 2000